



LO DICCIONARI

DE LA LLENGUA CATALANA.

Ne sutor ultra crepidam.

DIU un escritor francès que la paraula *bon sentit* es una de las que ha fet mes mal á Fransa, tocant á monuments y altrás obras de art, pus atribuhintse la qualitat que expressa los que no la tenen, y aplicantla cada hu á sa manera, fins, per bon sentit, hi ha hagut qui ha fet emblanquinar una iglesia gòtica, pera que guanyás en claror. Així mateix podem dir de la paraula *zel*, que, sent un fervor ab que 's procura l' éxit ó conservació de alguna cosa, es de resultat ineficás, y no dirém que no sia alguna vegada un pretext egoista mes ó menos ridícul, desde 'l moment que 'l zel no naix completament del fervor y 's practica per moda.

Aplicació pót tenir la nostra thesis en lo camp del Catalanisme, pus, ab veritat y per desgràcia, podem regonéixer que entre 'ls que senten verdader zel per ell, que 'l fomentan ab bon desitj, que per ell se desvetllan y que l' honran ab sos actes, molts hi ha que no passen de ser,

com se diu vulgarment, fullaraca de tan noble camp, qual domini exclusiu se vól atribuir cada hu segons sa manera de vévrer, y principalment—aixó es lo pitjor de tot,—aquells que menos lo coneixen, que no s' han pres la pena de cultivarlo, que ni hi semblan ni hi cullen, com que á lo mes hi van á espigolar, però que, sí, mòlt frescos, portan sempre la santa paraula á la boca, crehentse ser los mes perfets catalans sols perque manossejan per tot lo Catalanisme, anant, en totas ocasions, guiats mes per la fantasia ó la moda que per lo cor.

Lo que acabam de consignar es una generalitat, que no deixa de ser per aixó una gran veritat, y 'l confrare que 's done per aludit prenga la candela que li correspon; mes no sent nostre objecte combatirla per are, la aduhim aquí sols com antecedent pera provar que així com lo verdader zel, tocant á Catalanisme, té cada dia los arrels mes forts, així també lo zel de moda se propaga quant mes vá mes, en termes que no pocas vegadas havem sentit á doctors lamentarse de la falta de determinadas cosas, que ja existian de temps, sols que ells no las coneixian, y un certámen literari podriam citar ahont se repetí per alguns anys un tema, abandonat ja, sobre una matèria que ni donava ni podia donar de sí, lo qual equival á dir que no existia mes que en lo bon desitj, nó en la inteligència ó judici, del zelós patrici que 'l proposava.

«Un error ne porta un altre» deyan los antichs, y baix la mateixa regla lo zel que 'n dihem de moda, com que té mil camins pera ostentarse, s' apareix ab diversas formas, desiguals entre sí, obehint unas vegadas á la bona fe, altrás á la vanitat, altrás á lo que comunment se 'n diu doctorería, que no es mes que esperit de *omnisciencia*, però en general destituhit sempre de la causa principal que mou al zel verdader, del coneixement de la cosa, en benefici de la qual se preten sentir. Com una de estas manifestacions, que així pót ser del primer carácter com del últim dels indicats, respecte del móvil á que obeheix, déu contarse una lamentació que ha pres ja proporcions

de remor entre 'ls Catalanistas, es á dir, que ha arribat á formar ja opinió y está en lo domini públich, rahó bastant y mes que sobrada pera ocupar-se de ella qui vulla, com anam á ferho, pus no 'ns en cuydariam á ser mera exclamació de un tot sol, y esta lamentació, que de prompte sembla nobilíssima y patriótica, consisteix en una inculpació que 's fa als cultivadors del Catalanisme, ó com si diguessen á la actual restauració literària y al pahís, porque 's *careix de Diccionari de la llengua*. Aquesta inculpació ò lamentació, (que no deixan de arreplegar los forasters que la ouhen pera alegarla en desprestigi de la cosa catalana), se funda en las rahons mes frívolas, pus volent dir nó que falta diccionari, sinó bon diccionari, se confonen en un mateix anathema los bons y 'ls dolents, ó 's deduheix de tots per l' únich, qui sap si un senzill manual ó mer vocabulari, que l' inculpador haurá vist ó no vist, y ab la mes indiscreta candidés, se diu á boca plena, que hi ha paraulas antigues qual significat se ignora, que fins en las poesias ú obras modernas se trovan mots que no s' entenen, y que la restauració es inútil ó manca quant menos, si prompte una comissió no s' encarga de omplir lo buyt, com si semblant feyna, dat que estés per fer, fós cosa de improvisarse sens l' estudi y la paciència de mòlts anys.

Al descobrir aquí nostre intent, comensam negant de ple en ple la inculpació, y pus sostenim y probarém que existeix bon diccionari, deducció natural haurá de ser que quants aquella han inventat y propagat, ó 's preocupan de mala manera, ó jutjan per ignorància de lo que existeix y ells no coneixen, ó no tenen idea de lo que són los diccionaris actuals de totes las llengues vivas, y confonen lo carácter que correspon á tan útils llibres ab lo que correspon á altres treballs científichs, análogos fins á cert punt, però que deuen formar-se per separat, y baix un punt de vista divers y especial, per mes que son objecte sia tan filològich en los segons com en los primers. Totes las nacions que parlan idiomas germans del nostre

tenen duas épocas marcadíssimas en lo llenguatge, una anterior al segle XVI, en que la incultura es patent, perque l' aïslament dels pobles, que corrompen cada hu á sa manera 'ls vocables, pórtá abundància ds barbarismes, de sort que una mateixa paraula pren diversas fesomias, y, sobre tot y per lo mateix, perque 'l coneixement gramatical es desconegut; y altra, posterior á dit segle, en que, renaixent tot, així las arts com las ciéncias, se esforça cada nació pera elevar la parla comuna á llengua literària, comensant llavors la gramatisació general, que vá exigint lo nou us de la impremta, creixent cada dia mes lo número de genis y sabis, y, per efecte de aquest avans, perfeccionantse y fentse mes literari y uniforme 'l llenguatge, del que són mirall y testimoni 'ls diccionaris. Com tan costosas y útils obras s' han anat fent tothom ho sap: los primers arreflegadors de paraulas miráren com objecte preferent lo major número de ellas, arcaycas y no arcaycas; los segons aumentáren las de us constant, deixant sols las arcaycas que la poesia encara perpetuava; altres enriquíren lo conjunt ab sinónims locals, ab modismes característichs de la llengua respectiva y ab adagis; vinguéren després las Académias, que purificáren y fixáren lo valor de tanta riquesa; aguaytáren després de las Académias los erudits, que corregíren bè ó mal á aquelles, y las pretensions y correccions de uns, y las defenses de altres, ó millor dit, las discussions y 'ls afanys de tots, com també y l' aprofitament de treballs parcials dirigits á un mateix fi, anáren gradualment acostant á la verdadera perfecció lo tresor del idioma patri, y dihem gradualment, perque de altra manera no pót sér y es difícil calcular quant será que arribe 'l temps de trovar la perfecció absoluta en semblants obras. Prenent per exemple lo Diccionari de la llengua Castellana, y recordant quant ha succehit entre sas duas últimas edicions, tenim, donchs, que la exclamació dels nostres pseudo-zelosos, de que no tenim bon diccionari catalá, podria aplicarse á tots los de la llengua yehina, desde la penúltima edició académica,

cap enrrera, fins á trovar lo primer diccionari castellá conegut, y si pensam en lo motiu que suposan aquells, so es, la caréncia de paraulas qual significat ells ignoran y no trovan en nostres diccionaris, llavors eternament imperfets serán així 'ls de la llengua castellana com los de qualsevol altre idioma, pus, de segur, no hi trovarán en ells los mots extranys y barbarismes ab que toparán si llegeixen escrits del llenguatge antich ó sia pertinent á la primera época que acaba al acabar lo segle XV. Tal podrian dir y en semblant cas se veurán los doctorandos que lamentan la caréncia de diccionari catalá, pus si acuden als escrits de dita época, lo mateix á la documentació que als códices y á las poesias de Castella, cert que 's quedarán ab un palm de boca badada al encepegar ab tants mots que no sabrán que volen dir, y qual significat no 'ls proporcionarà cap diccionari: llegendes las colleccions de Corts, (publicadas ja per la Académia de la História en 1861,) lo Fuero Juzgo, las coblas agallegadas de Alfons lo sabi y la sátira ó *decir* de fray diego de Valencia de Leon contra 'ls casats, mes fácil de enténdrer per juheus que per cristians, estudien los poemas de Berceo, del Cid, de Fernan Gonzalez y de Alexandre, y no sols trovarán paraulas extranyas que ni 'ls mateixos castellans no literats entenen, tals com *bues asmado*, *desfluizado*, *femencia*, *cueita*, *tollido*, *vieio*, *desent*, *lazarar*, *cabdiello*, *melequina*, *miraglo*, *lorar*, *canadas*, *end*, *ond*, *rencon*, *fondon*, *omizero*, *bafas*, *degredo*, *iulgado*, *axado*, *vispo*, *ye*, *herdat*, *ata*, *mausel*, *magual* etc., si que fins hi descobrirán temps de verbs, que may imaginarian, com *fur* per *fuere* y *fueron*, *fuen* per *fueren*, *fes* per *hiciste*, *tuelle* per *quita*, pronoms tan rars com *so* per *su* y *li* per *le* ó *el* (datiu semblant al catalá y francés *li* y *lui*), sinéresis tals com *nesta* y *nel* por *en esta* y *en el* y fins á voltas, en compte del últim, l' *aportuguesat enno* etc. etc. Seria cosa de no acabar si volguessem ampliar la petita mostra que donam, presa al vol per la memòria, fixant-nos en una sola obra de las citadas; y si després de prova

tan eloqüent, los inculpadors anassen á donar un passet-jet per diverses comarcas de Castella, veurian com, ab tot y l'alt grau de cultura y perfecció de la llengua que allí es natural, encara en nostres temps descobririan la diversitat de loqucions locals, de modismes y termes que s'usan, y així com ja Cervantes citava 'l bacallar ab tres noms distincts, altres mots sentirian subjectes á tal diversitat, y que respectivament no són coneguts ni usats fora de la comarca que 'ls coneix.

Ara bè, donchs: si 'l buyt que trovan los inculpadors en lo diccionari catalá es igual al que pót trovarse en lo castellá y en lo francés; si es regonegut que 'ls diccionaris han de compèndrer sols la llengua perfeccionada y nó la inculta é ingramatical, pus llavors s' hauria de formar cada diccionari de infinits volums; si es admes, literariament, que no tots los giros y modismes locals parlats se han de consentir en los escrits, y per consegüent no han de figurar en los diccionaris mes que aquells que suposan un us mes general anterior, ó estan conformes ab lo geni y carácter general de la llengua, y sí, finalment, en aquesta part, l' estat en que 's trova 'l diccionari catalá es ni mes ni menos que 'l que ofereixen los de las demes llenguas germanas, castellana, portuguesa, francesa é italiana; llavors, la suposada imperfecció del nostre diccionari, ó la carència de bon diccionari, semblaria que 's fundás en altrás imperfeccions, en irregularitats que 'l caracterissassen, en pobresa de veus comunas per exemple, en desordre de distribució, en malas difinicions, ó qui sap si fins en improvisació precipitada, es á dir, en no haver obehit pera sa formació á la renovació y perfeccionaments graduals per que han passat tots los demes diccionaris de llenguas, desde la primera tentativa de arreplegar paraulas fins al estat, que podriam dir académich, actual. Va y fals resulta semblant supòsit, y de calumniós podrà tildarlo qui sols se prenga la pena de reflexionar un poch; porque ni té tals imperfeccions proporcionalment nostre diccionari, ni en sa formació ha faltat lo creixement gra-

dual dels demes, ab tot y la decadència oficial de la llengua catalana en los últims segles, cosa que hónra mòlt á nostra terra, que no ha viscut ab las ventatjas de que han disfrutat las que s' han mantingut y han continuat ab lo caràcter de nacions. Vejam las provas, y regonegan los inculpadors á sa vista, que ni ha deixat de formarse 'l diccionari com corresponia, ni careixem, per consegüent, de bon diccionari.

Sens remontarnos als primers temps de tentativa y de treballs preparatoris, que ningú pòt negar, així pera coneixement del Catalá, com del Llatí, són infinits, de temps, los diccionaris coneguts, podent posar entre 'ls de la segona classe lo llatí-catalá del segle XIV que posseia 'l canonge Pasqual, de las Avellanas, lo Nebrija ab la correspondència catalana impres en 1522, lo llatí-catalá donat á llum en 1560, lo catalá-llatí-castellá que 's guardava en la biblioteca del arquebisbe de Tarragona, y 'l reimprés *thesaurus catalano-latinus* de Pere Torra; y entre 'ls de la primera—oh! de la primera seria massa llarch nostre treball, si haguéssem de consignar los títols y las diversas edicions!—es á dir, respecte á diccionaris purament catalans, als que van tenint correspondència castellana, als vocabularis ab igual caràcter, y als dobles diccionaris, so es, catalá-castellá y vice-versa, basta citar la filera de noms il·lustres, sens contar encara 'ls anònims, que á tan gloriosa feyna s' han dedicat, pera que 's conega la igualtat de camí que ha fet lo diccionari catalá sens postposarse al avansat per los de altres idiomas, y pera que 's regonega que 'l bon diccionari á que volem aludir, mereix justament aquest calificatiu. Los treballs de Esteve, Serra, Lacavallería, Belvitges y Juglá, impresos y coneguts, los distincts vocabularis inédits de Albert Vidal y del P. Ferrer, lo titulat quintilingüe, impres en casa Torner, (ab tot y 'l capritxós sistema en que está escrit), y altres de mes ó menos importància, junt ab diversos entreteniments filològichs deguts á particulars curiosos, preparáren lo terreny, com si fós un voler de Dèu, pera que

una ma apte, nó un mecánich arreplegador, fes florir en ell lo conjunt de tanta riquesa, purgantla, augmentantla, y disposantla de manera, que en los successius rebrots, com s' ha experimentat, per ma própia ó ajena, s' anás trovant cada vegada mes excel·lent cullita. Ja 's compendrà are, per primera vegada, que la ma experta no es altra que la del insigne doctor Pere Labernia: llatinista consumat, com pochs n' hi ha, literat y humanista, mogut en son treball nó per mesquina especulació, sinó per amor á la cosa, com que s' ocupá per espay de 14 anys en la obra que tant havia de honrar á sa memória, doná á llum son important *Diccionario catalan-castellano y viceversa*, del que, ja abans de sa publicació, una autoritat tan respectable com lo sabi, virtuós y patrici bisbe Torres-Amat, (que en est punt no parlaria fundantse en noticias proporcionadas, sinó per contemplació própia. atesa la amistat que tenia ab l' autor y 'l pur catalanisme que son cor respirava,) en sas *Memorias para ayudar á formar un Diccionario crítico de los escritores catalanes*, (1836,) doná ja exacta idea de la preparada obra del amich, en los següents termes, que transcrivim al peu de la lletra:...

«Se esmera Labernia en inquirir el sentido genuino y fijar la exactitud de las voces catalanas, recurriendo á falta de datos positivos á la lengua latina su verdadera madre, sin descuidar las voces bárbaras y anticuadas, ni la diversidad de muchos términos territoriales para la expresion de una misma idea. La enriquece además con un número considerable de frases, refranes y modismos particulares y corrientes, acomodándoles sus respectivas correspondencias en castellano á presencia de los diccionarios de la R. Academia española, Terreros, Taboada y el tesoro de Covarrubias.» ¿Qué mes se pót desitjar? No faltarà algun escrupulós que, ab tot y aixó, crega trovar faltas ó faltetas en la bona obra, y las vaja arreplegant com qui busca agullas en un paller, ¿y quina obra, sobre tot de tant difícil género, no las té? ¿no ha tingut també 'ls seus escrupulosos, justs ó injusts, lo mateix diccionari de la Acade-

mia després de 13 edicions? Però aném al cas, que encara no som al cap de tot. Prescindint de altres diccionaris ó diccionariets, publicats ans y després del de Labernia, entre ells lo catalá-castellá de Reus en lo mateix any últimament citat, á volta de anys y de necessitats literáries, y quant ja havia comensat á pèndrer foras l' actual renaixement, los editors Espasa germans volguéren fer una nova edició del diccionari de Labernia, y tant bé ho féren, que unintse ab personas intel·ligents en la matèria, tractáren de enriqueir y ampliar la notable obra ab totas las milloras corresponents. Aquest es lo *quid* de la nostra qüestió, aquest es lo testimoni que justifica nostre tema, aquest, sí, es lo bon diccionari á que aludírem, lo monument que tira per terra la calúmnia ó preocupació dels que diuhem que no tenim diccionari. Las circumstàncies que revesteixen á la nova publicació són prou pera deixar en bon lloch la nostra defensa ó assert, y pera que's convencen los inculpadors y 'ls que no ho són, (peró que ab ells fan coro, per no haverse pres la pena de examinar y estudiär,) las revelaréu aquí, demanant als lectors la atenció deguda en aquest punt, que es lo mes transcendental de la defensa que venim sostenint: desitjant los nous editors y ampliadors del diccionari de Labernia proporcionar un bon complement de la part castellana, compreguéren en aquell «lo gran caudal de veus que comprenen los diccionaris reunits de la Acadèmia, de Salvá, Peñalver, Dominguez, Barcia, Campuzano, Caballero y tants altres com se han publicat, de manera que (segons se llegeix en lo prólech y 's pót comprovar,) facilitavan així lo diccionari mes complert de la llengua castellana de quants sortiren á llum fins á dit any: y pus lo dit diccionari mes complert de tots—atenció!—té tota la equivalència de la part catalana, així en termes, sinónims, accepcions, modismes, y adagis, conseqüència es, donchs, que quant menos, tenim un diccionari tant bo com lo millor de la llengua castellana, de una llengua cultivada, literària y viva. Encara mes, pera enriqueir dit caudal de

veus, los encargats llegíren preventivament gran part de las obras clásicas de nostra literatura y legislació, y afe-gíren las que 'ls autors antichs, y 'l mateix Labernia, po-drian haber passat per alt; y mes encara, per fi: no con-tents ab lo treball fet, es á dir, ab lo doble diccionari catalá-castellá y castellá-catalá, componguéren un gran suplement al mateix, formant un volum de prop de 500 páginas, que «compren gran número de termes de ciéncias, arts y oficis, com també frases, refrans, modismes, etc. no compresos en cap altre diccionari de la llengua, revi-sat, en la part científica, per D. Antoni C. Costa, catedrá-tich jubilat de la facultat de ciéncias de la universitat de Barcelona.

Ja ho veheu, donchs: á llibre tan complert y fet ab tan-ta conciéncia y treball, negan los Jeremias literaris la qualitat de *bo*, regatejantli fins lo nom de diccionari, sols porque no 'ls serveix pera endevinar lo que ells diuhen que no entenen: á tals extrems los pórtia son zel mal com-prés, que voldrían tingués lo Catalanisme (prou fa ab lo que fa!) un diccionari com no 'l té cap altra llengua, ó millor diriam una llibreria en compte de un llibre.

Diu l' adagi que «no hi ha pitjor cego que 'l que no hi vól veurer.» Ab tot y las rahons donadas, los inculpadors de ofici de segur que no 's donarán per satisfets; mes com ja sabem las argúcias ab que 'ns sortirán, endevinantlas desde are, á las mateixas respondrem pera rematar aquesta feyna.

Si 'ns diuhen que al cap de vall, per mes bo que sia 'l diccionari, no 'ls serveix pera enténdrer la nova fraseolo-gia, composta de arcahismes ressucitats y de modismes locals, que algú ha introduhit en los moderns escrits, for-mant un llenguatge distinct del que s' ha usat desde el se-gle XV en sá; los dirém, que 'ls capritxos y las modas no fan lley, y que aquest furor passatjer no durará, com, en efecte, ja va passant, de la mateixa manera que han passat en la llengua castellana las manias de purisme y de Gongorisme, ademes de que ja hi ha altres medis pera satisfacer la necessitat de que 's lamentan.

Si 'ns oposan que, bo ó no bo, lo diccionari millorat de Labernia no fa auctoritat per sèr fet de un particular; los contestarém, que 'ls diccionaris no 'ls fan las Académias ni las comissions, sinó qui 'ls sap fer, y que al publicarlos en son nom aquellas no fan mes que sancionar lo que han fet homes aptes y que s' han dedicat, distingintse, á semblants treballs per mòlts anys, nó comissions improvisadas, que han de comensar estudiant; tenint, per consegüent, que baix tal principi, lo diccionari de que are careixem, lo que 'ls escrupulosos no tenen per bon diccionari, seria bo y faria auctoritat, ab tal que Labernia hagués cedit son treball á la Acadèmia de Bonas Lletres, y aquesta l' hagués publicat en son nom, cosa que no hauria sigut tan difícil de conseguir.

Si 'ns argumentan que la nostra literatura ha sofert interrupcions, per efecte de las transformacions políticas, y que al renaixer no pót prescindir del coneixement de la antigua y de son llenguatge antich, á qual fi són indispensables treballs de interpretació, treballs que algú tal volta haurá fet, consistent en arreplegar paraulas desusadas; los manifestarém, sens desconéixer aquesta necessitat, que enbonhora fassa qui vulla arreplechs de paraulas, y preste 'l servey de publicarlas (de la mateixa manera que al cap de vall del Fuero Juzgo, de la Col·lecció diplomática de Capmany y de otras obras se troban catálogos de veus, pera intel·ligència del lector,) per mes que aquest entreteniment obehesca á la moda de col·leccionar, per mes que sia mecánich ó poch crítich, y encara que compenga, com ho sospitam ab algun fonament, no sols paraulas sino fins las sinéresis de la vella semi-ortografia, que no empleava 'ls apóstrofos, tals com *jot, sim, tun, quens, ses, jals* etc.; però no 's vulla confóndrer eixos treballs útils pera enténdrer la literatura vella ab lo característich de un diccionari de la llengua culta, y que oferiria la extranyesa de que 'l nostre diccionari fós diferent de tots los que corresponen á las llenguas germanas de la nostra.

Peró, no s' espanten los escrupulosos, que remey hi ha á sos mals, y pera que 's veja la bona fe ab que procehim en aquest punt, los donarém un consell, que, si 'l posan en planta, los equivaldrá al remey suspirat: ja que per tot arreu se fan certámens, ja que en los mateixos se donan premis á treballs de prosa (ab que mòltas vegadas se premia mes la idea que 'l llenguatge,) senyalense cada any, en los Jochs florals ó ahont sia, premis pera 'ls que presenten ó col·leccions de veus de determinadas épocas, ó separadament, col·leccions de termes y modismes territorials de cada una de las comarcas de Catalunya, es á dir, suplementes de arcahismes y suplementes de loquucions locals, lo qual, ab lo temps, pót arribar á ser un conjunt de gran interés pera 'ls filólechs. Aixís ho tindrém tot, diccionari y suplementes: lo diccionari será 'l sol que il·luminará á tots quants se gosan en la llum esplendorosa de la literatura catalana y de sa llengua; y 'ls suplementes serán lo companyó ó guia de cego que facilitarà 'l caminar y evitará de ensopegar als que no hi veuen.

Fora de aixó, lo zel dels que insistescan en clamar é inculpar no passarà de una tossuderia, y sos plans, il·lusions, esperansas y comissions no tindrán mes resultat que 'l de una rondalla de may acabar, ni mes consistència que la de una bombolla de sabó, *verba et voces, præterea nihil*.

ANTONI DE BOFARULL.





REFORMA DE BARCELONA



A destrucció dels objectes purament materials que nos han acompanyat durant una época de la vida, causa en l'esperit una pena de naturalesa análoga á la mort dels sers que havem estimat. Sembla que l'ánima nostra transmeteixi son horror al anonadament propi als sers insensibles que'ns rodejan y que los cambis de forma d'aquestos sian una perdua de la vida que nostra imaginació, sens darsen compte, los hi comunica.

No es estrany donchs que la destrucció dels edificis y de las unitats que en conjunt formen, trobin una natural repugnancia en los que los habitan ó en aquells que han crescut á la seva ombra y que veuen en ells la perenne decoració del escenari en que s'ha desplegat la trama de dolors y plahers de sa existencia y ahont se ha format, ab teixit de arquitectónicas líneas, lo fondo de l'ampla tela en que la memoria hi troba representats los recorts dels temps y dels antecessors benvolguts, pintanthi á son plaher, ab movedissa successió, las arrogants figuras dels que nos donaren una patria ó la ennobliren y las escenas

que han omplert de grans exemples los fulls de nostra historia.

Cuan un poble com lo nostre tan amant de sas tradicions y tan práctic en l' administració de sos interessos, accedeix y demana ab unaním acort la reconstrucció de la millor finca de la pairal heretat, y cuan aixó deu costarli inmensos sacrificis materials, posant com á flotants, y per lo tan poch segurs, capitals que fins ara estan modesta pero tranquilament explotats, está fora de discussió la neessitat que á tan l' obliga.

Honra gran será pera l' actual generació si sab entregar als temps veniders en lloch de la ahir humil Barcelona un altre bellament disposta y orgullosament ornada ab las tradicionals joyas que l' art de sos fills ha treballat en totas épocas pera complaure á son esperit sempre jove y á sa activitat sempre renaixent.

Avans donchs de tan sols proposar la mes petita reforma, debem examinar si los defectes de que sofreix l' actual ciutat son d' estructura general constitutiva ó si depenen d' accidents defectuosos pero subsanables, encara que sian en gran número.

La formació de las vias en l' interior de las ciutats per leuta que sia, obeeix á necessitats indiscutibles que 'ls hi donan vida y está modificada per obstacles que las mes de las vegadas naixen de la naturalesa mateixa del lloch d' emplantament. No te res donchs d' estrany que en lo mes enrevessat embull de carrers s' hi trobi una clara lley, ja que obeeix á necessitats ordenadas; res te d' estrany tampoch la confusió que s' hi trova cuan un no 's dona compte dels obstacles que s' oposaren á la satisfacció de aquellas necessitats.

Considerém sinó la forma dels ejes y direcció relativa de las vias principals, de las que han obeit á las necessitats mes estensas y nos convenserem de lo que acabem de sentar. Concentrem la atenció en la Barcelona primitiva, en l' antich Acrópolis y veurém partir d' allí un sistema clar y concret de carrers radiants, ondulant lleugera-

ment á lo llarch de las rectas qu' uneixen aquest centre ab los anguls importants del perímetre de la ciutat y corresponent á las direccions de las vías que condueixen á las demás principals poblacions de l' encontrada.

Podem reduir lo centre antich al espay comprés entre las plassas del Angel, Nova y de S. Jaume. Trassem radios desde cada una de estas plassas als punts notables relativament mes proxims del perímetre y trovarem qu' hi corresponen las següents vías.

A la Plassa del Angel:

Radi al ángul format per la Aduana. La Via condueix al Port, á la Barceloneta, á las estacions de Fransa, empalma ab la carretera del litoral y está constituida ab prolongació successiva per los carrers de l' Argentería, plassa de Sta. Maria y Espasería casi en línea recta.

Radi al ángul entrant de la antiga ciutadela (avuy del Parch) format per lo carrer de la Princesa.

Radi al ángul surtint del Portal nou, á la carretera de Sant Andréu y á la estació de Saragossa: constituït per la tirada de carrers de la Boria, Carders, Corders, Plassa de S. Agustí y del portal Nou.

Radi del ángul surtint de Junqueras (comunicació directa ab la ensanche central:) lo forman lo carrer y archs de Junqueras, Riera de S. Joan, S. Cristo y Tapinería.

A la Plassa Nova correspon:

Radi al ángul entrant del portal del Angel, empalmant ab lo passeig de Gracia: generat per lo carrer dels Archs, Plassa de Sta. Ana y portal del Angel.

Radi al ángul surtint dels Tallers y al entrant de Canaletas conduint á la carretera de Sarriá: format per los carrers dels Archs, Canuda, Rambla y Tallers.

A la Plassa de S. Jaume corresponen:

Radi al ángul surtint de St. Antoni y Carretera de Madrid: format per lo carrer de St. Antoni, Plassa del Padró, Hospital, Plassa y carrer de la Boquería y Call.

Radi al ángul surtint de S. Pau y hortas de S. Beltran: lo forman lo carrer de S. Pau, plassa y carrer de la Boquería y Call.

Solament al àngul surtint de la Dressana falta una via convergent y se compren que sia així per l' absorció que debia exersir la Rambla, per lo aïslament ú obstacle que oposa Montjuich y per la cap activitat del Port en aquell cantó fins avuy, per últim á causa del aglomerament de convents (los dels Caputxins, Trinitat, S. Francesch y S. Joseph) entre los que debian passar los carrers que allí conduhian. Pero la circulació excessiva del carrer d' Escudillers se deu en gran part y demostra la falta d' aquesta via, cual surtida natural seria á la plassa de S. Jaume per la de S. Miquel.

A mes de las vias indicadas s' en presentan altres de radials interposadas, tals com las que constitueixen los carrers de la Fustería, Hostal del Sol, Baixada de Viladecols, Lladó y Daguería; los de la Ciutat y Regomir; los de Boters, Porta Ferrisa, Carme y Riera alta; y los de Fernando, Unió, Barbará y de las Tapias.

Si prescindim d' aquestas vias radials, queda ja un poch mes d' ordre aparent en las vias restants. Totas tendeixen á seguir aproximadament paralelas ó normals á la costa direccions naturals per los *Tahlwegs*, com diem ara ó vesants com deyam avans, y que favoreixen en gran manera l' activitat del port.

La soca d' aquest nou sistema, que se fa perfectament visible en la part occidental de la ciutat y que s' entrecrusa ab lo primer, es la Rambla. Pero fora de aquest tronch casi tota la circulació principal se la enduen per sa racional direcció los carrers irradians, de tal manera que estem segurs que 'l mes nou en Barcelona dels nostres lectors haurá seguit ab lo pensament y tindrà perfectament conegudas las vias que acabem de trassar perque, sens darsen compte potser, te formada l' idea de l' ordenació que 'ns regeix y l' haurá practicada al recorre la ciutat.

Tal es per nosaltres lo sistema general de viabilitat de Barcelona que fins avuy per avuy creyem perfectament enrahonat pera sas funcions de relació.

En lo centre hi trobem inclosos los edificis qu' integran l' organisme genuí d' una ciutat, las entitats que los que á la urbanisació se dedican hi exigeixen, lo cor com podriam dir de la comunitat municipal. Allí en reduït espai estan perpetuats tots los sagrats recorts de lo esplendor perdut de nostra patria, la Diputació, lo Concell municipal, la Audiencia y lo Palau de nostres grans monarcas; Allí se alzan encara los murs de nostra primera fortalesa, los restos d' esplendents temples de religions passadas y los monuments capitals de la fe de nostres pares, la primera iglesia de Barcelona cristiana y la Catedral.

Totas las arterias avans expressadas tenen una clara rahó de ser. No son solament casas que s' acomoden en fil·las con los organs d' una máquina dintre un embalatje pera estarhi ben conservats, aquí la máquina funciona, cada pessa ocupa 'l lloch destinat á sa activitat y res te que estranyar que l' organisme sembli complicat, perque las necessitats son complexas. Una via general deu conduir d' un centre d' activitat á un altre y aixís ho fan las que nos ocupan. L' *Ensanche* ha tallat aquestas arterias á la sortida de la Ciutat vella pero aquesta no'ns sembla rahó pera suprimirlas, perque serveixen encara, y á més deuriam examinar si hi hagut rahó al romprerlas y creyem fermament que no. Vegis si per acás si 'l trafech s' ha deixat portar á seguir los ánguls rectes del *Ensanche* per las aforas, si per exemple, de las estacions, Port y Aduana al barri propiament industrial del nord-oest gran part del mohiment no se verifica per la diagonal interior á pesar de las péssimas condicions dels carrers ja enumerats que la forman. En cambi tots recordem carrers completament nous quals bonicas ampladas son en bona part inútils perque, per no conduir mes que á las casas que los forman, no tenen cap mena de circulació. Y es perque també lo sistema vell á pesar de sos defectes combinant entre sí los seus radis estableix diagonals de la Ciutat de tal manera que casi sempre se pot passar d' un punt cualsevol á un altre en línea recta.

Desgraciadament aquestes arterias son estretas, irregulars, profundas per l'altura eccessiva de las casas relativament á l'amplitut dels carrers, la secció de las vias s'atrofia en los llochs de mes circulació y dona á aquesta un caràcter febrós en las fraccions de via á sa afluentia al cor eentral. (1) La Ciutat com un gran anemich te totas sas arterias á son lloch y en la direcció regular pero ni la febra ab que s'hi mouen las glopadas d'una sang comprimida en atrofiats vasos es capás da donarli l'amplitut de forsas que necessita.

En la cuestió de reforma hi lluytan dos sistemas: el d'irradiació actual ab carrers accessoris d'ejes relativament rectangulars y el sistema de cuadrícula pura del *Ensanche* qu'invadeix ab las tres vias ja projectadas lo antich cos de la ciutat. Se deu reconeixer la necessitat y bona colocació de las tres vias, mes en realitat obeeixen á la vegada als dos sistemas, ja que la de Bilbao y la transversal passen precisament per lo centre d'irradiació y l'altre pertany al sistema particular d'activitat del port en relació al districte industrial. Pero fora de aquestas vias, y encara pot ser esmenant la mitat de ponent de la Transversal, no creyem que lo sistema dega propagarse.

Es induptable que ab los tres carrers no se resol per complert lo sanejament y viabilitat de Barcelona y en lloch de permetrer que la urbanisació de las antigas islas de casas se cambiés per sí sola obrint los particulars carrers y passatjes sens ordre ni concert y no consultant mes que l'interés privat, deuria proveirse rapidament (que ja massa se ha deixat fer) á la reformació de un plan general de reforma que entenem se hauria de subjectar al sistema de vias primarias irradiants y secundarias de cuadrícula seguint proximament las orientacions del *Ensanche* que bastant s'acomodan á las accessorias actuals del interior; ordenació ja existent pero que falta posar de manifest y ferla grandiosa y complerta.

(1) L'Argenteria, Boria, Tapineria, carrer dels Archs, Portaferrixa, carrer del Hospital, Boqueria y Call son bon exemple d'aixó.

Lo sistema de cuadrícula no debem judicarlo aquí perquè tots los nostres lectors lo coneixen practicament y han fet popular son judiei homes tan autorisats com L. Reyneaud en son «Tractat d' arquitectura.» Lo poch cuydado que se ha tingut en executar ab integritat lo plan del *Ensanche*, ben estudiat dintre del sistema de cuadrícula, ha fet que 's posessen mes de relleu los defectes d' aquest.

Ja habem vist com las vias radials respectan las necessitats de comunicació; donchs bé, los desaigües que ab tanta dificultat se fan ara perquè tots las vessants que se dirigeixen al port deuen doblegarse á la arribada á aquest y portar son contingut ab pendent casi nula fins mes enllá dels espigóns, podria marchar allavors en línea recta y ab tota la pendent que l' altura del Antich Taber, de qual cim sortirian, los hi daria pera llansarse al mar.

La adopció d' aquest sistema no portaria á la ciutat las temibles perturbacions de qualsevol altre. En primer lloch permeteria la execució sobtada ó pausada á voluntat de la reforma, operant separadament en los sectors compresos entre dos vias radials. Aixó seria possible perquè las rasants dels carrers immediats no deurian cambiar sensiblement y las conduccions subterrànies tindrian fácil solució, perquè se respectarian los accidents topogràfics. En segon lloch permeteria la subdivisió de las concessions, resultant ab la major concurrencia més econòmicas.

Lo resultat, baix lo punt de vista d' explotació de las fincas que finalment quedarian, seria més segur encara que no semblés tant brillant. Los carrers radials y las dos grans vias paralelas á la Rambla, en particular la de Bilbao, vindrian á ser de primer ordre y se trobarian fácilmente arrendaments per las habitacions que continguessin perquè no serian en nombre excessiu, y al costat d' aquestas vias, en los carrers secundaris, las familias d' haber modest trobarian económicament allotjament pròxim als llocs de sas cotidianas ocupacions. Si crusém la ciutat de carrers d' ejes rectangulars y d' importancia similar, per no

tenir preponderancia de direcció, presentant tots ampladas suficients, tindrem un sens número d' habitacions que deurán alcansar per son cost y comoditats un preu elevat, sent relativament pochi los que puguin satisferlo, al pas que hi haurá descens en lo número d' habitacions económicas. Avuy lo desarrollo del *Ensanche* está detingut per aquesta causa. Lo descens sobtat de la propietat urbana y la dificultat d' enagenació dels solars procedents de la reforma serian lo resultat imminent de tal sistema y detindrian per complert, á pesar de la bona fe dels concessionaris, la reconstrucció de la ciutat. Y si tement tal fracás se reduís lo cambi á una part de la ciutat, en aquesta part se traurian grans resultats económichs á costa del resto de la millor propietat urbana que trobaria en lo nou barri una tan terrible concurrencia que de segur produhiria una baixa sino la ruína d' aquella.

Per altra part reconeixem plenament que las condicions de las casas seguint l' orientació de la del *Ensanche* (exceptuant los xanfrans) res deixan que desitjar en quan á la exposició al sol y á la direcció dels vents molestos, pero aquestas son dos de tantas y tantas condicions que la comoditat y la higiene prescribeixen y, encara que sempre respectantlas, creyém qu' en detall tenen més fácil remey que moltes altres. No obstant lo sistema mixto radial-cuadricular las pot tenir molt en compte y la una ó dos vias que no s' hi acomodessin podrian modificarse en alineació lleugerament quebrada á llarchs intervals, bascant aixís exposició al sol y rompent las columnas d' ayre impetuós ó molest que hi emboquessin. Encara més, en certs punts d' inflexió dels carrers se podrian establir plassas ab edifici públich central, que al mateix temps que dés terminació digníssima á la via sens interrompre la circulació, detingués los vents impetuosos que tendissen á penetrarhi. Y no 's crega que aixó fos en contra d' altres bonas condicions. L' higiene, la comoditat y la bellesa de comú acort demanan la continuïtat dels carrers en llargas tiradas, pero no la eterna monotonía de dos líneas para-

lelas molt separadas, deixant entrar com en camp ras tots los vents, sens distinció de classes, y fent del carrer en nostre clima un immens bullidor ahont lo sol, únich ser que pot circularhi, s' entreté en convertir en pols, que lo vent passeja, lo llot infecte que la pluja hi va deixar y que ni ara ni may totas las hisendas municipals plegadas serán capassas de netejar.

Reasumint creyém qu' en principi deuen respectarse en la reforma las tres grans vias-Cerdá y la Rambla, arreglar próximament á las direccions d' aquestas las alineacions dels carrers secundaris, que ja bastant s' hi conforman, y fer que aquestos tingan la major continuïtat possible, rectificantlos en las més prolongadas líneas possibles pero sens temer las inflexions lleugeras y bifurcaments que sense ser perjudicials facilitan lo problema y donan lloch á elegants solucions dels ánguls de las casas ajudant á fer pintoresch l' efecte dels carrers. Bons exemples d' aixó los trobém en Alemanía, particularment en Hannover d' ahont Narjoux ne dona alguns á qual més bonichs en sa obra «Viatje d' un arquitecte per lo Nort-est d' Europa». Sens anar tan lluny en l' *Ensanche* molts solucions d' ángul dels xanfrans son bons modelos. En lo que seriam exigents es en las ampladas d' aquets carrers. Creyém que los límits marcats per Fonssagrives (1) sobre aquest punt pera lo mitxdia de Fransa nos lo debém apropiar y no deixar un sol carrer que no arrivi á 8 metres de latitut ni cap, dels secundaris de que parlém, que passi de 12 metres. Ja sabém que per aixó será precís suprimir molts carrerons, particularment en los barris compresos entre Sta. Caterina y Sta. María, ahont n' hi ha un verader enmallat, desde lo que s' envenena l' aire dels encontorns á cada epidemia, pero aquestas supressions son de més necessitat per l' higiene que la mateixa obertura de grans vias. No 's crega tampoch que volguessem esta-

(1) «Hygiène et assainissement des villes.»

blir grans *manzanas* y molt iguals, aixó faria *tábula rasa* de tot lo existent, impossibilitaria la resolució del problema que se tindrà de fer d' una manera continua y lenta y no es de necessitat perque per poch que s' hi pensi se veurà que tenen rahó los que d' urbanisació é higiene s' ocupan modernament quan demanan islas de capacitat desigual ab arreglo á las varias necessitats y distints usos dels edificis que deuen radicarhi.

Tal amplitut de criteri es útil també per respectar los monuments y edificis històrichs, que per poch discutible que sia son valer no deuen desaparèixer.

Per lo que avans havem dit, al examinar lo sistema actual de vías de la ciutat, se compendrà que en nostre humil concepte lo sistema de vías secundari mes amunt desenvolupat deuria estar crusat per vías diagonals, seguint proximament la direcció de las avuy existents, completantlas ab alguna de nova y surtint totes del centre antich de la ciutat. Veritat es que ja aquest no es lo centre geomètrich de Barcelona pero atengas á que la posició del cor d' una ciutat vé determinada mes que per las distancias per un sens nombre d' activitats, de foras de valer distint qual resultant lo desplassa del lloch que la simetria l' hi assigna. Pensis tan sols en l' influencia d' atracció que deu exersir lo port creixent en importancia paralela á la ciutat y se compendrà l' influencia d' aquestas foras de desplassament. Fins las circunstancias que mes independents semblan á primera vista com la direcció dels vents regnants se ha observat qu' influeixen com á tals foras. Per altre part si algun dia la ciutat cresqués á mesura de lo que suposa son plan d' *ensanche*, si aquet increment tingués prou forsa per arrancar las institucions civils y religiosas del lloch y de los monuments en que están encarnadas, lo plan de la nova ciutat los hi asigna un nou emplaçament á proposit, lo crusament de las dos grans vías diagonals ab lo carrer de las Corts catalanas que s' escau casi en la mateixa població del Clot. No debem dir cuan remot nos sembla aquest cas.

Lo fixar lo lloch y número precís de las grans vias radials deuria ser objecte d' un estudi económic quala dats no posseim. No obstant sembla que per obtenir un bon resultat práctic no se podria pendrer en absolut lo método d' engrandir y rectificar los radis actuals, sino que unas vegadas fentho aixis, altres vegadas establint nous radis de direcció análoga pero mes económichs per obrirhi carrer y altres vegadas combinant los dos sistemes s' arribaria al fi desitjat. Solament lo radi que avans havem trovat á faltar deuria obrirse completament de nou, desde la meseta central de la ciutat fins al espigó de ponent del port. A aquest com á molts dels altres s' hi oposan serias dificultats pero lo resultat sería innegable. En primer lloch hi cabria perfectament establirhi un gran colector de pendent suficient que tallés totas las aiguas de la part superior y moltas de laterals que avans se dirigian al port (1); en segon lloch, obriria una arteria de gran porvenir per sa situació (2) y un camí directe al emplasament mes á proposit pera un gran passeig marítim. L' aspre paisatge y los llarchs cops de vista que lo Montjuich allí proporciona no reben dels barcelonesos la sort que 's mereixan. Serpentejants viaranyes que conduissen entre rocám y vegetació feréstega á *belvederes* penjats atrevidament sobre espadadas rocas, caudalosas cascates d' aiguas del mar artificialment aixecadas, cayent ab estrepit en llachs reclosos com gorchs y contenint abundant y ben cuidada pesca; canals ondulants que á la mar emboques-

(1) Portadas al peu de Montjuich las aiguas brutas y elevadas allí per bombas á un dipòsit fácil d' establir, podrian utilisarse per fertilisar los camps per arits que fossen de l' altre part de montanya. Procediments semblants s' están seguint ab bon éxit á Berlin, Paris, Bruselas, Edimburg, Zurich y á moltas ciutats d' Inglaterra é Italia.

(2) Surtint de la casa de la ciutat, en la plassa de San Miquel, atravessaria la baixada de San Miquel, carrer de l' Avinyó, plasseta de San Francesch y carrers del Vidre y Zurbano per anar á sortir á la plassa del Teatro y desde allí embestiria los barris del carrer del Mitxidia passant per entre lo teatro Principal y Santa Mónica.

sin y subterrâneas covas ab poblats acuaris deurian borejar l' ample camí que conduhís á l' altre part de la montanya ahont al mitg d' un vast parch s' alsessin grans y pintorescos establiments de banys (1).

Per facilitar l' establiment á las vias radials se deurian admetrer com havem dit las inflexions y bifurcaments procurant establir en los ánguls d' aquestos edificis públichs devant dels que vingués com á rendir acatament la via única, resultant de la confluencia d' altres dos. Las inflexions deurian establirse en los crusaments ab altres carrers importants.

Respecte al modo d' acabar los carrers domina en nostra ciutat una tendència al *no res* que no 's pot explicar. En altres païssos se procura que las grans vias acabin ab un punt de vista notable y cuant aquest no existeix se 'n crean d' altres artificials com monuments ó parques. L' il·lustrat autor del plan d' *ensanche* havia deixat satisfeta esta necessitat en las *manzanas* destinadas á edificis públichs, pero d' aquest com de molts altres ben pensats detalls se n' ha fet cas omís y cuan per precisió s' ha degut cegar un carrer porque un edifici com l' Universitat ó lo projectat Institut exigía dos islas no s' ha fet sense reclamacions.

Las ampladas de las vias radials com á mínim deurian fixarse per la facilitat de circulació de 15 á 20 metres, provehintlas totas per guarirlas del sol de plantacions d' alineació de mena diferenta entre las que si no donan tan bon resultat económic com lo plátano subsisteixen bé ab un poch mes de treball, particularment si se tria orientació adecuada y terreno de composició convenient. Creyem que se podrian trobar las sis ó set especies, que s' hi necessita-

(1) Las aguas del mar convenientment concentradas poden aprofitarse per regar los carrers engravats. Las sals delicuescens que contenen donan coherencia á las materias disgregadas y evitan en gran part la pols. A Montpellier s' ensejaren ab bon resultat, y á Inglaterra s' emplean las sals de Cooper barrejadas al agua ab igual objecte.

rian, en la llarga llista d' arbres que com la acassia, l' ars, l' ailant del Japon, l' alba, l' abet, lo castanyer, lo castanyer d' India, lo freix, lo fatx, lo lledoner, l' om, la pawlonia imperial, la planera, los pins, lo roure, lo salser y lo tey serveixen per las alineacions d' ornato. Y encara creyem que en alguna via de condicions especials podria trovarhi facil lloch alguna d' aquestas luxuriants plantas arbóreas tropicals que tan bé se crian al aire lliure en nostres jardins.

També l' establiment d' alguna via porticada seria convenient. Pero en aquest punt se ha de ser molt sóbrio. Los carrers porticats requereixen bona exposició al sol, d' altre manera las plantas baixas resultan foscas; dehuen estar molt concorreguts com á verdaders paseitjs y tenir *aceras* exteriors, sino prenen aspecte trist y solitari; los establiments de comers han de ser de luxo porque lo portich no s' habé ab las petitas botigas y habitacions baixas que serian de dolentas condicions de salubritat y en una paraula, tot aixó requereix un emplassament tan escullit que de totas las vias de que habem parlat potser solament una, la que desde la Rambla de las flors se dirigeix al Parch, las reuniria. En aquesta si que nos sembla que los portichs darian gran resultat.

Los establiments públichs deurian tots distribuirse en llochs convenientes de las distintas vias, pero relativament á aquells establiriam dos criteris distints pera ferlos independents á tots, cualevol que fos la seva importancia. En los que com los Temples, Museos, Archius, Bibliotecas, Teatres, Ateneos, Mercats, Caixas d' ahorros, Salons de concert, Banys, casas de correos y establiments de administració civil ó militar necessitan gran espay edificat ó un cert aparato los hi destinariam sempre islas independents, triant las de cabuda arreglada á las exigencias relativas. Y aquells establiments tan útils y mes modestos que necessitan emplassament, espay libre y petit edifici en barris populosos los disposariam d' una manera que creyem molt digna, sana y relativament económica. De

las grans islas que per sas dimensions no poden edificar-se en tota sa estensió sino per determinats objectes industrials, ne triariam algunas en las que deixariam edificar l'encontorn ab una fondaria d'uns vint metros llargs, l'espai interior no edificable y per lo tant de baix preu se destinaria á un sol jardí públich del cual podrian pendrer llum, vista y aire las casas del voltant y en lo centre d'aquest establiriam, completament aïslats, los petits edificis que servirian per exemple per Escolas primarias, jardins de noys (Kinder garten) ó jardins Froebel, salas d'asilo, casas de socorro, alcaldías, cuartelillos de bombers y de municipals, etc. etc. A aquestos jardins y edificis s'hi entraria per passos d'uns sis metros d'ampla oberts frente al edifici interior, rompent la faixa de casas del encontorn y obrintse camí á una de las vias principals ab un arch y reixat convenientment decorats, indicant la destinació del edifici que á son través desde lo carrer se veuria.

En cap de las vias obligariam á seguir un plan comú mes ó menos encertat de fachadas, porque es de resultat insoportable per las distribucions interiors y per lo aspecte exterior, pero no obstant en tot carrer d'importancia exigiriam que la disposició de cada isla en las fachadas estés arreglada á un plan general, formant de cada grupo de casas un tot armónich, objecte que ja tindriam present al fer la divisió dels solars. Per suposat que en aixó deixariam l'iniciativa y exigiriam la obligació als propietaris de proposar los plans de comú acort y per la totalitat de cada isla. Estem segurs que d'aquest modo s'obtindria varietat sense desgabell y grandiosa unitat sense monotonía. Per acabar de cumplir aquest objecte se permeterian cosos avansats de menos de o'50 ms. en las fachadas en la tercera part de la línea total y en la part alta de las casas y en la mateixa alineació no oposariam obstacles ab establiment de mirandas, torras, agullas ó altres construccions de poca masa que rompessin sobre lo camp del cel l'uniforme y pesada línea de las cornisas.

Se nos dirá que tot aquest sistema de vies no te l'espai degut en son centre, que si Madrid, per exemple, que té un sistema radial inferior á aquest necessita una Porta del Sol, nosaltres no la poseim. Si lo present escrit no fos dirigit als lectors del «Renaixement», ni no fos un somni concebut junt al caliu d'aquella en altres temps envejada la patria y contat als que encara carinyosament s'hi aplegan esperant veurer rebifarse la antiga esplendent foguera, no hauriam ja arribat fins aquí convensuts de la mesquinesa nostra en lo dia. Un somni mes donchs y acabem.

La gran plassa central la veyem entera, complerta, com cap ciutat del mon la pot presentar mes nutrida de majestat, de recorts y de bellesa. Tots los edificis privats compresos d'una part desde la Casa de la Ciutat y la Diputació fins la plasa del Angel y d'altre part desde la Catedral, la Corona d'Aragó y Sta. Agueda fins á S. Just han desaparecut. Salvats los desnivells ab ampla combinació de escalinatas y rampas, de lo quadrat grandió que queda se veu á lo lluny á l'últim de llargas y magestuosàs vies, las estacions dels camins que nos demanan nostres productes, los nous parchs, la nova ciutat, lo port y lo mar que un dia dominárem y al nostre entorn cap al nord la Catedral nos mostra las magistralment combinadas masas de son ábside sobrepujadas per los fermes campanars, banyant en lo blau del cel sas caladas branas que lluhén al sol com diademas; á son costat l'antich Palau dels Reis d'Aragó, de severa bellesa, no alberga ja l'Archiu ni lo Convent als que s'ha buscat mes segura y retirada custòdia. L'antich Tinéll major torna á ser la sala del *Borbold* de la Nova Audiencia á la que se puja desde la plassa per ampla escalinata que acaba en la porta principal d'una nova fachada compresa entre l'archiu actual y la capella coronada de Sta. Agueda; al mitxdia la primera iglesia de Barcelona, reconstruida en la flor de la edat mitjana alsa també una nova fachada lateral y allá á occident, com lo sol esmortuit que se pon per apareixer mes

brillant l'endemá, á l'esquerra l'antich casal del Consell, á la dreta lo imponent Palau de la poderosa Generalitat de Catalunya, restaurat y en cabal posessió de nostra Diputació provincial.

Y dretas, en mitx de la grandiosa plassa, en lo mateix lloch que mils anys fa ocupan, com trofeos de nostra remotíssima grandesa, se aixecan las gegantinas columnas del antich temple romá.

Ja ho habem dit es un somni. Mes ¡es tan bonich per nosaltres!

LLUIS DOMENECH Y MONTANER.





LOS ACTORS DEL TEATRO CATALÁ.¹

DOÑA FRANCISCA SOLER DE ROS.

POCHS fets hi há comparables al que 'us vé á la memoria, de segur, tractantse de tan intelligent y discreta dama: lo talent dominador de la naturalesa cruel; l' art triumfant dels obstacles que, si no 'l rendexen, més lo contrarián. Una actrís, víctima de ingénitas imperfeccions vocals, emportánsen universals simpatías, després de fer oblidar l' acritut d' aquellas, sinó de obligar á prescindir-ne completament.

¡Quán admirable la trascendencia del Art ben dirigit! Corrent que fluheix á despit d' obstacles y que, com caudalós saltant d' agua, al batre contra 'ls cayres, no pert, ans sembla adquirir major y més incontrastable impuls.

Lo repertori en que 's distingeix la Soler es variadíssim y pot assegurar-se que casi bé no hi há obra que senyali un gran avens, qual recort no vaja enllassat ab lo d' ella.

Comensá la brillantor de sa carrera artística catalana representant lo paper de María del primer drama (en orde cronológich) del renaxement, *Tal farás tal trobarás*, (1865) original de 'n Eduart Vidal y Valenciano, y alcan-

¹ Vejis lo número anterior.

sá renom durable ab *Las Joyas de la Roser*. Fou, sí, la verginal heroína d' esta idílica preconsisació del agrahiment y de la indomable constancia filial y amorosa, com ha sigut, més en 'avant, noble y bella síntessis de la única bella noblesa—la que s' acredita ab la práctica severa de la virtut,—en la Baronesa del *Ferrer de tall*; esgarrifosa reyna, ensemps que llastimosa mare, en *Lo Plor de la Madrastra*, y digna guardadora de l' honra de una casa payral en *Senyora y Majora*.

Lo decurs dels anys li ha consellat fer lloch á novas intérpretes de determinadas obras primeras de la renaixensa: ha obehit lo consell y n' ha sortit ben guanyadora.

Com de fet: ¿qué significa que avuy no puga, ab delicat y flectible ingeni, ab atinadas gradacions de veu y ab moviments del ánim,—tan aviat enérgichs com suaus, pero may estremosos y violents,—descriurens y animar, devant nostre, las may revellidas contrarietats del Amor, las sempre interessants, encisadoras perspectivas de l' Esperansa aclaridas per llum de molt endalt?—¿Qué importa la trasformació, quan no implica decadencia del esperit, sinó necessitat y aprofitament de nous y valiosos medis pera guanyar altrás victorias?

Si algú duptar pogués de que l' eczacta interpretació de qualsevol caràcter igualment pot afavorir á una actrís de mérit, aviát se convencería de son error admirant á nostra distingida compatricia.

Medíu la distancia que va de la «Roser» á la «Baronesa»,—aturantvos en la galana *Pubilla del Vallés*, en la mal guiada de *Las Pubillas y 'ls Hereus*, per no citar-ne d' altrás, y confessaréu que 'ls darrers temps no han fet sinó proporcionar á la Soler de Ros moments favorables d' acréxer sa reputació.

No hem mencionat encara la *obra sèva* ab las várias que n' hem retret de *molt sèvas*. No hem citat pas aquell drama que, per sí sol, li hauría donat un gran nom, si ja no se l' hagués adquirít avans y assegurat posteriorment. —La dramática comedia *La Dida* va en íntima relació

ab la Soler.—Si la creació del poeta més fecundo entre 'ls dramátichs catalans ha produhit efecte tan gros, se deu principalment, sens dupte, á que tota ella va dedicada á la idealisació d' un tipo tant més interessant quant ménos comú; á que la protagonista es mare sense que dega esserne, mentre que qui n' hauria de fer, se porta monstruosament; á que, afectada per móvils y genialitats tendras que li donan un aspecte de marcada verossimilitut, es una rústica, pero fina diplomática de primera forsa, que sab valorar y graduar, en intensitat y orde de joch, los recursos de que disposa, fins arribar al qu' ella 'n diu «Sant Cristo gros» y que, baix altre aspecte, anomenar podria «Creu grossa» ja qu' en élla logra ajusticiarhi als mals lladres.

Sabreu tal vegada que la nit en que s' estrená l' obra que 'ns ocupa, la senyora Soler estava molt perjudicada d' orgasme. Sabentho, tampoch ignoraréu que, malgrat semblant indisposició, lo públich va observar y pressentir que la primera dama del Teatro Catalá estava cridada á donar gran renom á l' heroína mentada. ¿Qué li faltava sinó obediencia, fidelitat de la expressió *material* en aquella primera jornada de prova?

Després... després no hi há hagut actrís catalana que, representant *La Dida*, haja dextat d' inseguir la celebrada interpretació de la Soler de Ros, y ni d' una sola sabem que haja tingut d' arrepentírsen.—En tan bonichs espays de lluhiment cap d' ellas ha pogut ni degut considerar mortificada sa dignitat ó son amor propi, perquè l' alabansa haja consistit en la esclamació de «m' ha recordat á la Soler.»—Gens estrany. ¿Hi há, per ventura, actrís castellana que, després de posar en escena la sentida comedia *El amor de los amores* s' ofenga de que li digan «m' ha semblat una Matidle Díez?» Als que trobin la comparansa aduladora los hi diré que no la establexo parangonant mérits absoluts, sinó concretantlos á obra determinada de la predilecció d' una y altra dama. ¡Dèu nos quart de comprometre una llegítima gloria ab eczajerada

glorificació! Res tan antipatriòtic com lo patriotisme desmesurat.

Basta l' ésser sincers per' infundir la convicció de que nostra actrís ha sigut sempre element principal de vida y de progrés del teatro de Catalunya. A Barcelona, com á Girona, com á Vich, com á Olot, com per tot arreu hont la companyía de «Romea» s' ha donat á conéixer, s' ha significat un verdader apreci á las elevadas qualitats de la Soler. Per tot arreu s' ha convingut en que drama y comedia, caràcters agitats com afeccions reposadas li presentan medis de revelar-se artista singular.

Ningú, per molta que sia la seva susceptibilitat relativament als efectes de mera acústica, negará que la Soler s' identifica ab los personatjes que representa; que quan enrahona—parlant ó callant,—trasmet l' idea del autor sense rezels, sense fluctuacions, sense perillosas ambigüitats: segura de lo que deu fer pensar, perque realment ho pensa; segura de lo que deu fer sentir, perqu' ella ho sent de debó. Reproduhesca 'ls afronts de la mare ó las afliccions de l' esposa; sia la pubilla eczigent ó la minyona de sa casa; véjas elevada á las primeras dignitats, á la principal esfera social, ó barrejada ab una farám de genteta, anomenantse «senyora 'Pona», es sóbria, justa, intencionada; retrata, sense perdre de veure sa importancia, y realsant, may perjudicant, la dels restants personatjes qu' intervenen en l' acció.

Per poch qu' aviveu vostra memoria, se'us representarà aquella figura alta y ben proporcionada, aquell rostre noble y espressiu, ben catalanesch, que 's contrau y s' expansiona á plaher, alguna volta ab eccés; aquells ulls negres, brillants, en que hi resideix l' ánima, aquellas bonas maneras trobadas sens violencia, jamay vulgars; aquella propietat y aquell bon gust en lo vestir y en lo caracterisarse, que res té d' imitació rastrera ni de disfressa y embadurnaments barrochs á que tendexen sempre 'ls mals cómichs. Se 'us representarán, sobre tot, várias actituds esculturals dignas de las situacions marcadas

y ennoblidoras de las obras dramáticas confiadas al talent de la primera actrís.

No en va l' hem vista diversas vegadas escoltant, ab devot reculliment en los primers teatros de Barcelona, las obras del geni ó del potent vigor dramátich donadas á co-néxer per companyías estrangeras baix la superior direcció d' un Rossi, d' un Salvini y d' una Pezzana. Lo segon contava ab una dama qu' era tresor inacabable de purísim sentiment: la Marini. ¿Podía véurela sens apendrhí la Soler? ¿No li ensenyaría res la Pezzana, conjunt y armonía admirable de las més robustas y més delicadas qualitats?—Respongan los últims y més dificultosos éczits de la Soler: responga 'l triumpfo inmens (d' inmens ha de calificarse) en l' odiosíssim paper de «Donya Joana» de *Lo Plor de la Madrastra*: tipo d' aspecte y contorns tan sinistres, de tan perillosa interpretació.

Pera concloure: tots debem avenirnos, segurament, respecte á que la Soler de Ros, per tant qu' envellesca, si la veu no arriba á mancarli, podrá continuar batallant contra la despiadada naturalesa vocal y reduhirla á la casi impotencia.

La que fou agraciada dama jove y es avuy primera dama de privilegiat valor, está cridada á ésser notable actrís característica.

No s' ofenga la senyora: no es que li vullam dany al no parlar del descans á que pot aspirar: es que, fonsament persuadits de lo molt qu' ella val, nos reca que 's separi may de nostra escena ja gloriosa, y no sabem avenirnos ab tal pensament.

DONYA CATARINA MIRAMBELL.



ARRIVAR tart no vol dir sempre, en materia artística, arribar fora de temps.

Tart, relativament, entrà á formar part de la companyia catalana del Romea la senyora Mirambell, pero no sense que pogués demostrar totseguit, ab la interpretació de tipus gens afavorits, la bona escola de declamació en que havia lograt formarse durant sa llarga y honrosa carrera. Ja no parlem dels fàcils ó *socorreguts*, com sol dirse entre bastidors, ni d'aquells que, per llur fesomia moral, se prestan á un tranquil é inofensiu desemenyo.

Donya Catarina Mirambell es actrís característica á qui 'l públich del Teatro Catalá dispensa lleyal y merescuda atenció en tota mena d'obras, trobant goig en poder celebrarla sense cansársen may.

Forsa es, no obstant, observar qu'en lo género cómic es en lo que rehuneix condicions de més preu, pochs cops esgarriadas ó malmesas per certa inseguretad ó fluctuació.

Sian testimoni de nostra asseveració totas, absolutament totas las obras en que la senyora Mirambell pren part: desde *Lo Ferrer de tall* á *Senyora y Majora*; desde *La Mitja taronja* y *¡Donas!* á las divertidas comedias del senyor Campmany y á *L' Ocasíó fa 'l lladre* en que hi presenta un tipo de senyora *fresseta*, tan natural, mogut y acabat, que no 's pot demanar més en la esfera del bon gust.

Injusticia, no obstant fóra,—sobre falta de cortesía,

no tenir en compte la malaltia tenás que, durant tant temps ha allunyat de nostra escena á la senyora Soler de Ros, ocasionant que 'l repartiment de certas obras reicientment estrenadas ¹ s' haja ressentit de l' aludida ausencia. Una característica no té obligació de rehunir dots de primera dama.

S' observarà, tal volta, qu' essent axís, no hi há rahó en plányer la falta de visibles condicions dramáticas á que avans nos hem referit. Quelcom hi há de just en semblant reparo, mes no tant qu' impliqui contradicció, ja que no son êxclusivament cómicas, ni molt menos, las situacions en que una característica deu sempre intervenir. Provarho seria voler donar innecesarias proporcions á nostre treball, ofenent al lector y êxposantnos á incórrer en pedantería.

Donya Catarina Mirambell, avans de formar part de la companyia catalana del Romea, n' havia presa en las primeras representacions de várias obras escritas en nostre idioma natural donadas per alguns teatros y darrerament per lo del Liceo, baix la matexa entesa direcció dramática en que avuy travalla, si la memoria no 'ns es infidel.

En dit teatro y malgrat l' indomable grandaria del mateix, va distingirse, com s' havia senyalat en altres coliceus, y tenim ben presenta encara la sobria justesa ab que impresioná al públich fent l' interessant, si bé curt paper de «Pona» en *Los Hereus*, tot y 'l carácter sentimental d' aquella personalitat. Aquella infortunada mare feu arriivar son accent á lo íntim del cor, com feya arriivar son entés posat á lo que 'n podríam dir viu de la mirada.

Y aquest recort tampoch nos posa en contradicció, puix ja hem indicat, al parlar de lo dramátich, que 'ns hi referim en sentit de lluyta forta y apassionada d' elements

¹ Recórdis la fetxa dels presents articles.

terribles; de oposició que sorpren, avassalla y posa en fonsíssima tivantor nostre esperit: nó al sentiment de desconsol en que hi domina, sense grans trubles, una nota ó un to especial de las nostras afeccions.

Alashoras no cal posar en joch los grans recursos de la declamació, que lo mateix servexen pera elevar un actor de mérit, que 'ls posseheix y domina, com pera comprométrel quan lo públich ha de traduhirlos pera esforços de flaqueza. Llavoras basta contar ab l' enveuable qualitat moral que, además de las notadas, adorna en tan evident grau á la senyora Mirambell: la discreció, qu' en la vida del Art com en la social, fa atractivas y salva tantíssimas causas.

Per lo demés, s' explica que la senyora Mirambell conti ab veritable y sostinguda simpatía. Son rostre tèn un ayre catalanesch que fa innecessaria cap mena d' esforços per' avenirse ab la fidelitat y carácter de molts, de casi tots los tipós trasladats per ella á l' escena.—La veyem pocas vegadas representant donas pagesas, sense pensar, ab dolç y suau anyorament, en hizendadas y menestralas de pobles rurals de Catalunya qu' hem conegut y tractat.

Es la qualitat á que acabem de referirnos natural, pero de importancia pera nosaltres, segons sab lo benévol lector si guarda recordansa de la que, al principi d' estos articles, hem feta d' un malaguanyat actor de nostra escena. A ningú 's pot culpar de no ésser naturalment agraçiat, pero qui ho es se fa admirar.

Y ab axó terminem las lleugeras indicacions respecte á una senyora qu' ocupa un lloch honrós en la Companyía del Teatro Catalá y quals precedents y actuals condicions la fan merexedora de la consideració més respectuosa.

DONYA MERCÉ ABELLA



ARLARÉM de bastants anys enrera.

Incidentalment nos esqueyam á una població gran de Catalunya; assistírem al teatro,—per cert mol bell y espayós,—y presenciarem una ovació tributada pél públich á la senyora Abella, ab motiu de son benefici y ocasió de representar, per tercera ó quarta vegada, 'l drama *Digna de Déu*, baix l' èxperta direcció del mateix autor de la obra.

La ovació, si en absolut fou una mica superabundant, va ésser merescudíssima tenint en compte la població y 'l conjunt de la companyia, composta casi enterament d' aficionats. Sobressurtia la dama jove en lo paper d' heroína com palmera voltada d' arbrets de planter. Los versos laudatoris, qu' en tiras de virolats colors voleyaren desde 'ls elevats proscenis, no pecavan d' eccés de galanteria.—Vaig comprendre, agradat, que la simpática actris obtenia aquella nit, además d' una demostració d' alta estima á sas dots, altra de consideració á lo molt y bé que s' havia distingit en lo decurs de la temporada. Comprenquí que 's tractava d' una persona amant de son art y pundonorosa en lo compliment dels seus debers; que s' afanyava á complaure las opinions immediatas del públich, y prest vaig averiguar que d' igual modo atenia las mediatas y reposadas de la prensa periódica de la localitat.

Las circunstancias m' obligaren á residir algun temps en la població de referencia, y va oferírsen lloch y cas de

notar que 'ls admiradors més resoluts de l' actris y 'l públich en massa s' havían portat molt y molt lloablement la mencionada nit del benefici.—Cada volta que vegí representar á la senyora Abella, vaig afermarme més en l' idea de que 'ls merexements d' aquesta eran superiors al estat ó medi artístich en que 's trobava.

D' aquí provingué una convicció: la de que la *beneficiada* merexia entrar, y dejorn ó tart entraria á formar part principal de la companyia del Romea: bell ideal de l' artista que no tardá molt temps á realisarse.

Quatre anys deurá fer, á lo menos, que donya Mercé Abella es primera dama jove del Teatro Catalá.

Hi porta, donchs, d' estada més temps que sas antecessoras, á escepció de la inoblidable donya Balbina Pi y no sabem si d' alguna altra.

..

Sens entrar en comparacions, hem de confessar que á duas contrarietats condempna la naturalesa á la senyora Abella: á la d' un timbre de veu massa agut y á la d' una pronunciació no sempre ajustada al valor positiu de certes sílabas.—Una envejable qualitat espiritual, en cambi, li ha otorgada; qualitat, però, que 's torna á voltas contra sa mestressa: la d' una gran memoria. La senyora Abella recorda ab facilitat y, generalment parlant, recorda bé; pero distintas ocasions nos hem convenut de que 's refia massa de semblant dò. Quan axó revela, l' efecte es dolorós: l' actris pert la serenitat y 'ls seus rahonaments s' eczaran á cada pas, sobre tot en lo que la gent de teatro 'n diu *parlaments* y que sabréu son las tiradas llargas de versos en progressió ascendent de intenció: reclam d' aplausos més ó menos lligitim y oportú á que 'l públich no acostuma á sustráures quan l' actor ó la dama saben aprofitáren.

Ara bé: ab los defectes físichs apuntats no pot ésser severa l' opinió dels entussiasmas de la Soler de Ros; pero ab

los qu' evitaría 'l discerniment y en conseqüencia, importan responsabilitat, no sabem pecar de benévols baix pena afrontosa d' escriure apologías en compte de críticas, ó de manejar l' incenser per sistema ridiculisantnos y ridiculisant á las matexas personas incensadas.

Hem francament consignat una falta: meritémne duas d' altrás y podrem retornar ab satisfacció als elogis.

La senyora Abella no detalla, no matisa prou lo que diu. Desde que surt sol emprendre sa misió ab excessiu empenyo: malversa forsas qu' han de faltarli, com diría l' incomparable Legouvé, resultantne certa fatigosa uniformitat que li enagena 'l necessari reculliment, la precisa *devoció* del públich.—L' altra falta, consemblant á l' anterior, consisteix en impacientarse y precipitarse á voltas més de lo convenient: falta *êtensiva*, en veritat, á tots los actors de qu' hem parlat y parlarém (alguna escepció confirma la regla) pero qu' en la senyora Abella 's fa més remarcable sens dubte per la espléndida memoria que posseheix, segons queda manifestat. ¡Gran llástima, certament, que 'ls actors catalans no hajan après bastant dels grans mestres de la representació dramática qu' han visitat Barcelona, lo secret de no estalviar, de no regatejar las pausas á temps! ¡Llástima que temin, com temen, l' impaciencia ó frisanza del públich, com podría témer un pintor l' efecte d' una pinzellada de contrast, ó un músich los passatjes moderats y 'ls compassos d' espera empleats discretament!

Tornanthi ara, si pródichs hem sigut en relatar defectes, no hem d' esserho menos en proclamar los talents de la dama jove del Teatro Romea.

Possehida del seu paper y ansiosa de tractarlo ab la consideració que tot autor se mereix, jamay revela indiferencia ni menos disgust, ans comprenent las boniquesas del primer, s' esmera en que no passin desapercubudas. Artista, perque estudiá y sent, declama impresionada y convensuda al igual dels que més ho demostran. Pera provarho, no citaré obras especials, ja que retraure deu-

ría totas ó casi totas las en que donya Mercé Abella ha pres y pren part. A sa intencionada bona voluntat, á sa vivesa de comprensió y á sa locució casi sempre animada y guspirejant, se deu ben estimable part de molts éczits y la sostinguda vitalitat de varias obras.

Si nostra enhorabona pot estimularla, no hem d'escatimarli, desitjant que la crega sincera, com sincers han sigut los reparos que la justicia 'ns ha obligat á formular avans. ¹

¹ Temps després d'escritas las apuntacions que s'acaban de llegir, la senyora Abella representá per primera vegada la heroína de la comedia trágica de n' Ubach *La Ma freda*, en qual obra y singularment en lo ters acte, acredita sas conegudas disposicions, revelantne de noves que produhiren verdadera admiració en lo públich: dots d'energia y de forsa dramática que per sí solas y d'una vegada per sempre dexan ben afermada la reputació d'una actrís.

DONYA ROSETA CAZURRO.¹



ou la noyeta candorosa que posá *La Sabateta al balcó* del escenari catalá y la 'n tragué plena, á desdír, d' esquisitas poncellas y de caps-de-brot de llover. Aqueix rey que s' anomena públich las hi acabava de dexar mullats ab pura rosada de llágrimas. ¡Quín bon monarca, puix s' havia enternit com un vell-jove del cor de la montanya!

Mes tart va ésser aquella *Bala de Vidre*, perla fina per sa blancor y riquesa, que 'ns feu espurnejar altre cop los ulls de plor y 'ns feu riure, y 'ns barrejá ab tan dolsa traydoría planys y riallas com se barrejan en l' espay la veu de las tortras anyoradissas ab la dels rossinyols matiners.

¿Qu' es avuy?—Avuy es l' agraciada donzella que ab sa sola presencia 's guanya més voluntats de las que pot ambicionar; es la que 's troba en las taulas dins un element familiar; es la que, intelligent y viva, segura sempre de la part que li está confiada, amatenta á resoldre y fins á prevenir enujosas contingencias de la representació, in-

¹ No creyam que, poch després de consignar las lleugeras apreciacions relatives á la senyoreta Cazurro, s' hagués de confirmar la noticia, que més avall se llegirá, referent á la separació, per part d' aquella, de nostra escena. Públich es que, mesos há, la *senyoreta* Cazurro ha passat á la honrosa categoria de *senyora*, separantse del teatro, pero es massa recient lo recort de sos merits d' actrís pera que 'ns decidim á suprimirla de la present galería, máxime atenant á qu' es lo d' ella un dels bocets que més apreciem.

capás de comprometre un efecte escénich y molt capás d'accentuarlo bellament, se revela sempre modesta, sempre dócil als bons preceptes generals,—com si hagués exit d'un Conservatori clàssich de declamació,—y als particulars avisos que per la Direcció de l'obra li han sigut preindocats. Avuy es actrís predilecta de tot un públich que s'entristeix ab lo vagarós anunci de que la Roseta pensa despedírsen.

La Roseta Cazorro es una dama jove... No: més que dama jove, es, per sas especials y visibles condicions, una primera actrís jove encara. Si representa papers d'aquell caràcter es porque l'edat no li consent altra cosa.

M'observaréu que la corda de cert sentiment fonamental en tota dama jove no vibra encara per la poquedat dels anys. Donantvos la rahó, no 'n trauré pas la conseqüència que sembla despéndressen, ço es la de que 'ls anys s'encarregarían ans de poch d'afavorir á nostra simpática amiga ab lo dó que li falta: lo de l'*esperiencia amorosa*.—Reconech que 'l trascurs de la vida podria fer de la Roseta una dama jove estimable, pero m'atrevesch á sostenir que las qualitats més individuals, las que, com dihem avuy vulgarment, *fan ella*, son qualitats de primera actrís.

Esmentéu son ayre de sentir intens y resolut, lo timbre de sa veu, son modo d'emitir aquesta, son posat, las contraccions del seu front y de sos animats ulls y de sa boca; sa tendencia en conjunt, y digaume si sempre, abstracció feta de la primera edat, no se 'us acudeix lo compararla ja á una primera dama.

La Roseta Cazorro, com l'Elissa Boldun, may haurá sigut dama jove *veritable*. De nena ha passat á dona sens aturarse en l'estat de noya.—He sentit comparar y parangonar varis actors y damas de l'escena catalana: may qu' es may he sentit establir comparansas entre la Cazorro y la Balbina Pi, per eczemple—qu' es una distingida dama jove, en certs papers notabilíssima;—més aviat cab la comparació entr' ella y la Juaní ó la Mena, que son duas acreditadas damas primeras.

Prova qu' estich en lo cet l' êxtraordinaria disposició de la Roseta Cazorro pera fer típos de noy.

Lo «Manxayre» del *Ferrer de tall*, lo «Trompeter» de *Los Segadors*, l' «Escolá» de *La Majordona*, son, com lo «Badó» del *Tal farás tal trobarás* (que si no ha representat, representaría admirablement,) xicots característichs, verdaders homes xichs, y miréu qué bé, qué justa s' hi troba l' aplaudida donzella, apart alguns moviments que denuncian la condició femenil y qual desinvoltura no es ni pot ésser eczigida discretament pensant.

Los indicats tipos li escauhen com l' anell al dit, ja sia que s' acostan molt més,—per estrany que sembli,—á las facultats de dama primera que de dama jove.

Si avuy per demá la Roseta Cazorro hagués de representar un personatge que, al mitj ó á la fi de l' obra, degué aparenar radicalment cambiada sa naturalesa, per tan fundada y cómica que sigués la trasformació de noy de per riure á noya de debó, 'l públich se disgustaría de mala manera.—Es hipótessis que presento á la vostra imaginació: no tinch lo mal gust de plantejarla en lo terreno de las probabilitats.

*
**

Avans hem apuntada una idea que convé ampliar.

Si bé 'ls triumfos mellors de la Roseta Cazorro han sigut induptablement los de *La Bala de Vidre* y de «Manxayre» del *Ferrer de tall*, cal afirmar que jamay se li han escassejat aplaudiments y enhorabonas en tota mena d' obras: desde 'l drama histórich al popular; desde la comedia de mágica al senzill *joguet* en un acte y en vers tot assonantat de procedencia més ó ménos francesa. Sian testimoni de semblant veritat *Lo plor de la Madrastra* y *La Dida*; *La Ventafochs* y *Cóm succeheix moltes vegadas*, que son las obras qu' ara precisament m' han vingut á la memoria.

No hem negat, donchs, capacitat absoluta ó genérica: cerquem la més notable, y aquesta es, no 'n duptem, la senyalada avans.

Voldríam que fos possible veure representar la Roseta

de primera dama en una companyia de jovenets intel·ligents com ella que, per ésser tals joves, fessen verossímils y acceptables ó passadoras diverses situacions (de mare y fill, d'espós y esposa, etc.), y estem segurs de que alashoras ningú dexaria de participar de la opinió en que insistim creyentla important pera ficar lo concepte general de l' agraciada actrís.

Perdónins, donchs, ella si 'ns creyem portats per aqueixa forsa major que se 'n diu lógica á desitjarli, implacables, lo pitjor mal que pot desitjarse á una dona: lo de que tingués avuy deu ó dotz' anys més dels que conta.— Som cruels perque som egoistas, y som egoistas perque las circunstancias nos hi forsan. ¡Malehidas circunstancias!

Sens ocultar ni disminuhir apreciables qualitats de variassenyoras qu' en nostre país representan comedias catalanas, fentshi aplaudir, y sense negar tampoch la possibilitat d' una honrosa substitució en l' escena del Romea, abriguem la seguretat de que una de las naturals herevas de la Soler de Ros, podria ésser ben bé la Cazorro. Ja, avuy com avuy, entre una y altra actrís no sabem trobarhi gayres més diferencias que la del migdia ab la plenitut del auba ó la de la flor d' espléndida corola ab l' entrebadada poncella qual esclat magnífich, de tan previst qu' es, no ha de sorprendre gens nostres sentits.

Tal es ó tals son los mérits de la Roseta Cazorro, á qui no hi há concurrent al Teatro Catalá que no professi, además d' admiració, estima familiar. Tal es sa sorprenent precocitat may ó casi may desmentida per certa indiferencia artística, aparent algunas vegadas, y otras, més en número, per certa monotonía d' expressió massa intensa y marcada. La perfecció absoluta es un ideal y may passará d' esserho. Deu nos en dó d' ideals de perfecció relativa realisats com lo que motiva nostres elogis.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

(Acabarà.)



SA MULA Y ES MISSATGE

(MALLORQUÍ)

ENCARA amb paya t' en vens,
Emala pèsta de missatge?
Prenla tu per companatge
si tantas ganas en tens.

¡Sempre paya! Quina menja
p' es meu gust! Com som fumada,
qu' en dia faner m' agrada
tant com m' agrada en diumenja.

—No sé per que 't desconsolas
tenint sa panxa ben plena;
jò te don paya á balquena,
y tota la t' empassolas.

—¿Que no 's ver?—Ja 's de rahó.
Si altra cosa ningú 'm donal
Ni amb un quintar de tafona
li treurian sa llecó.

Posaume duas tafarras,
y no 'm doneu tant d' espart,
qu' es ventre no deixa fart
y sols esmóla sas barras.

¿Es just axò? Tu qu' eu trobas,
qu' á una mula qui trabaya
li plangan una senaya
de favas ò de garrovas?

¿Y de cap á cap de s' any
no y' ha d' aver per pietat

ni un sol aumutet d: blat?

¿Per ventura no 'l me guany?

—¿Blat voldrias? Per s' esquena.

—¿T' assembla qu' es devertit
rossegar de dia y nit
un carro de roda plena?

Recordet que fent sodrachs,
per baratar de llevó,
anarem á Son Falcó
y en duguerem dotze sachs.

¿Y per mi? Ni un aumutet.

¿Y vols tu que m' en afluix,
fassa sòl ò calabruix,
siga bo ò dolent s' esplet?

—Menja paya y no mermules:
no sias cabessa. Vamos.

¡Bé flocarian ets amos
si dassen blat á sas mulas!

—¿Y sens' ellas en tendrian?

¿Sens' ellas farian pa?

A n' es blat l' han de sembrá.

¿Per ventura ells llaurarian?

¿Voldrian ells cap vegada
posá 's seu coll baix d' es jou,
y sentir crits d' arri, y ou,
y darrera sa singlada?

¿Em renyas porque jò gruny
y teng ja croxits ets ossos?

A veure si tu es terrossos
m' esclafas á cops de puny.

¿Qui llaura es gorets, Tomeu?

¿Y á tu qui 't llaurá sa rota?

Jò suava tanta gota,
y axó que feya una neu...

¿Y qu' en diré jò d' es batre?

A las bonas ò á las malas,
haver de corre amb cucalas
y corre sempre de quatre!

Haver de piconar s' era
solament amb so trapitg,
ara voltant per susmitg,
ara ran de sa vorera!

Y per fermós es repel,
aquell sòl que mos rebenta,
y un raig de suor bullenta

fa sortir de cada pell

Si donassen á triá
an aquell qui mes trabaya,
voltros tendriau sa paya
y per mi seria es gra.

—Pero jò, com som Tomeu,
te diré p' es teu conhort,
que de cadescú sa sort
senyalada la té Deu.

Y es ben cert y ben segú,
que si d' es blat no 's fes pa,
y no fos per l' amo es gra,
ni paya tendrias tu.

TOMAS AGUILÓ.





LA VEU DE LA TERRA

De la torre de Almenara
Se n' du l' vent á la vesprada una cansó:
Y ls' vells no saben encara
Si es lo so d' una tenora,
O la vèu d' una pastora
Que endolada, ix cuan tocan la oració.

Hi ha un pastoret que assegura
Ser de un ángel la canturia de la nit;
Que plorant dalt de l' altura
Enrotllat de blanch ropatge
Va fonentse entre l' boscatge
Aprés d' haber les montanyes condolit.

Allá al temps de l' estiuhada
Quan peïxen los bous la obaga, un bovater
Ohí la trista tonada
Jayent sobre l' erba humida;
Y conta que un cop finida,
Baix del fossar se perdia entre ls' xiprers.

Un dia los llenyatayres
Tallant roures centenaris pel' repéu
Ohiren portat pels' ayres
Tant bon punt surtí la lluna,
Allá en la serra mès bruna
D' un so fondo que s' allunya aqueixa vèu.

Sia mon cant mes trist
Fugintne de la plana,
Que la de l' au, ferida
Covant á sa nihada;
Que la del fill, poeta
D' esclavisada patria.

Refile l' rossinyol,
Refile á la vesprada
Los cants que li ha ensenyat,
Mon cor lo que penava.
Ma terra adormideta
Potser no ho sab encara.

Adéu compte d' Urgell:
Prop de tes llars vetllava
Los orfanets de mare
Que foren ta fillada.
No puch pobre de mí
Sofrir una madrastra.

Adéu ja no puch viure
En delitosa plana.
Los boscos me convidan,
Les fonts y rius m' aguardan;
Y jo vull convertirme
En *flayre* de montanya.

FREDERICH RENYÉ.





BIBLIOGRAFIA

CROQUIS DEL NATURAL, PER D. NARCÍS OLLER Y MORAGAS

Si entre 'ls suscriptors d' aquesta REVISTA n' hi ha algun que no conegue encara 'l llibre que dú 'l títol supra-escrit, crech que farà bé de suspendre, per fins que n' haja passat los ulls, la lectura del present article. La literatura catalana que sense adulació pot compararse á un hort ufanós está tancada dintre d' un clos tant petit que no es un secret pera ningú la classe de fruyt que te de produhir cada arbre. D'aquí que las obras que van apareixent no sian pel lector mes que un enigma á mitjas, y que sols molt de tart en tart un se puga donar lo gust, que gust es y no petit, de preguntarse en lo moment de tenir tallats los fulls del llibre y disposarse á recórrels; ¿qué es lo que vas á llegir?

No puch, donchs, aconsellar á ningú que desperdicie la *rara avis* de la ocasió present.

Un article discretament pensat y ben escrit sobre reformas urbanas d' aquesta capital es l' únich antecedent literari, que jo sápi-ga, del autor de *Cróquis del natural*. Tenim, donchs, barco á la vista y no sabem ni son port, ni son cargament, ni sa procedencia. Aprofitant un pensament felís d' en Sainte-Beuve, pregunto: ¿qué te de fer la crítica? fer salva ó embocarli 'ls canons?

Salva y de vint y una canonadas; es barco amich y ve á dar ausili y valió ausili.

Y, ja que la figura ho permet, afegim que 'l capitá du la declaració en regla. No hem de fer sino atenírnoshi pera averiguar quin cárrech porta. La declaració diu: *Cróquis del natural*, y realment los cróquis son cróquis y d' un naturalisme per tots quatre costats saludable.

Sembla impossible, despres d' haverlos llegit, que coste tant trovar lo filó de la bella literatura, y que quan los sucesos que al nostre voltant ocorren cada dia no demanan sino estirar las mans pera deixarse agafar y esplotar, siguem tant curts de vista ó d' enteniment que no sapiguém veure tot lo que en ells palpita de literari, la fecunda vena estética que d' ells pot arrencarse. Després d' haver llegit, v. gr. *Lo trasplantat* ó *Lo baylet del pá*, un s' enrabia ab sí mateix, y 's diu: pero si tu 'ls vas coneixe! si tu n' has vist ó n' has sentit contar cinquanta vegadas de fets per l' estil! ¿y es possible que fins que á

n' Oller se li ha ocorregut de posar t' ho devant dels ulls convertit en literatura no t' hajas adonat de que alló era literatura?

Res, en efecte, mes senzill, mes natural: res mes fácil de trobar... ara que n' Oller ho ha trovat.

Lo baylet del pá es un aprenentet forner que dú pá per las casas. Una de sas parroquianas es una nena d' un tres ó quatre anys ab la qual ha trabat una especie de relacions amorosas alimentadas per la coca que ell li dú de torna cada dematí y per las joguinas ab que d' entre las moltas que ella té, d' en tant en tant l' obsequia. Un dia ell s' emboba mes de lo regular contemplant l' inmens arsenal de la nena, y mentrestant, li prenen lo cove del pá que havia deixat á un replá de la escala. Aprofitant lo desespero d' ell al troverse sense, un xicotot del carrer li afana la pilota y las duas balas que aquell dia li havia regalat la nena. A aquestas desgracias, y com á consecuencia lógica, s' hi afegeix que l' amo del forn treu al aprenent *culpable*, y que la nena's consola ab la promesa del fadrí que l' ha substituhit, de que no's descuydará de portarli cada dematí la coca.

Encara es mes senzill l' argument de *Lo trasplantat* si es que argument té. Es la historia d' un forner de fora qui ple d' ilusions, á sas vellesas se fa barceloní, y un cop ho es, s' aburreix, s' anyora, y 'l tira tant altre vegada son poblet, que curat de sos ensomnis, se n' hi torna. Pero es massa tart; l' arbre trasplantat ni fa arrels en ol nou clot ni reviu en lo vell.

Ja está vist donchs: un epissodi insignificant que sembla que qualsevol hauria de saber imaginar, y un anàlisis psicològich fet en 36 planas que sembla també que qualsevol hauria d' haver sapigut fer. Y no obstant, ¡quanta finesa d' observació no ha hagut de menester l' autor pera sapiguer sorprendre en sos moments y en sas evolucions successivas lo fet y lo carácter que li serveixen de tema! ¡quanta discreció en elegir d' entre tots, aquells que mes podian contribuir á la clara esposició! ¡quanta flexibilitat d' estil pera colorarlos convenientment y dárlosli la llum mes á proposit pera que 's destaquessen! Y es precis dir en alabansa seva, que de totas aquestas qualitats te las necessarias pera lograr semblant objecte. Ho prova á posteriori lo molt que agradan y lo molt que conmovhen: la intensitat ab que 'l lector hi sent la bellesa literaria y la bellesa moral, las duas bellesas á qual realisació aspirava segurament per igual l' autor mentres escribia.

Es impossible, en efecte, llegir aquestas duas historietas sense sentir-se afectat de debó. Y lo que son las cosas. Entre *Lo Baylet* y *Lo trasplantat* m' estimaria mes haver escrit lo segon que lo primer: te mes talent literari l' autor del *Trasplantat* que no pas lo del *Baylet*; aquí, per la predominancia del fet estern, la ploma del autor topa ab menos trabas y ha de vence menos dificultats, porque no hi há d' haver tant de cullita propia; aquí no te 'l gravíssim treball d' haver de fer trágich lo que ben mirat, si s' exceptua 'l desenllás, es genui-

nament cómich; pero ab tot y aixó, si com á crítich crech que 'l Trasplantat te d' anteposarse al Baylet, com á lector senzill que no analisa, quasi que prefereixo aquest á aquell; y així 'm succeheix que al acabar de llegir l' un me sembla mellor que l' altre á reserva de cambiar de parer quan llegeixo aquest últim.

Lo secret del especial interés que desperta la historieta del baylet es que l' autor, sense dirho, perque escriu *ad narrandum non ad probandum*, planteja aquest doble problema que es pera la literatura d' imaginació una deu inestroncable de bellesas: lo problema de las desigualtats socials y 'l problema de las injusticias socials. Y aquí 'l problema es tan mes dolorós en quant la víctima te la irresponsabilitat de las irresponsabilitats: es una criatura. Y acaba de ferho trist l' ordre en que 's plantejan los problemas. Quan un se consola de que 'l baylet sia un orfe y además pobre, al veure l' alegría ab que fa botre escalas avall la pilota y las balas que li ha dat la nena ab las quals es tant ó mes felís que ella ab sas complicadas joguinas, de sobte li cau demunt aquella desgracia que se li ha de convertir en culpa injustificable. Pero encara no n' hi ha prou: fins aquella petita fortuna de las balas y la pilota li desapareix; y com á última gota sobrevé l' oblidarse d' ell la nena, escena descrita ab una naturalitat que en tant es mes dolorosa en quant es la vivent fotografia de lo que fem grans y petits á cada hora. Potser algú dirá que hi vull veure en la narracioneta que analiso mes de lo que hi há en realitat, mes de lo que l' autor ha pensat posarhi: qui aixó diga, fixis, estudie al detall sas impresions y veja si no es tot aixó lo que ha volgut dir quan al acabar la lectura de *Lo Baylet del pá* ha esclamat involuntariament, com haurá esclamat sens dubte: pobre baylet! Aquesta exclamació deixa en la ánima un cert regust amarch que torna moltes vegadas, pero que es com lo d' una medicina saludable; la medicina vigorisa 'ls nervis de la compassió, y feu la prova: si porta 'l pá á casa vostra cada demati algun bayletet, quan hagueu llegit la noveleta d' en Oller, mireuvos al pobre aprenent y digueume: no es veritat que vos inspira una extraordinaria simpatía? que vos venen ganas de darli una pilota ó un parell de balas per ferlo content?

Ah! jo crech que l' art cumpleix sa missió directa realisant la bellesa estética, pero es tan bonich veure al artista aliant aquesta bellesa á la bellesa moral! Es tan completa llavoras la obra d' art!

Pero m' adono de que tot parlant del Baylet del pá, l' article s' allarga mes de lo regular, y que es precís posarhi punt. Avans diguéu duas paraulas sobre lo restant del llibre.

Y á propósit de *Lo Trasplantat*. Perque l' autor no l' ha hagut de completar? ¿perqué no una tercera part que abrássés lo período derrier, desde sa arribada al poble fins á sa mort? ¿que 'ns pintés com tornat á plantar l' arbre en son clot natiu, sas fullas ja no reverdeï-

xen, la sava circula peresosa pel tronch, y's mustia y s' asseca y mort? Qui ha escrit la segona part be podria escriurer la tercera. No li mancava res; ni la bona vista pera descobrir los diversos aspectes de la ferida que l' anyorament havia fet en lo cor den Daniel, ni forsa d' estil pera reproduhir los matisos mes característichs de las derresas manifestacions d' aquella afecció moral que 'l portà al sepulcre.

Quan no fos garantia del éxit la segona part de *Lo Trasplantat*, ho havian de ser las cartas de la simpática Adela de *Tres mesos de mon*. Observeu que parlo tant sols de una de las duas séries de cartas que constituheixen aquesta noveleta, y es que en realitat ellas son las que fan la novela, reduhidas com están las altrás á ser com una pantalla que te per principal objecte fer difusa y mes clara la llum. D' aquí que no resulte justificada la prolixitat ab que escriu la bona Maria, la qual priva al lector del agradable treball d' endevinar per ell mateix la veritable naturalesa y objectiu del sentiment que inspira á Adela sas epístolas. En aquestas es hont se veu especialment la facultat d' anàlisis que te n' Oller y l' acert ab que endevina 'l com neix y creix una afecció y per quins etzars moltes vegadas las espurnetas produheixen incendis. La noveleta, feta no mes ab las cartas de la Adela, ab las modificacions que hagués fet precisas la supressió de sa amiga, hauria tingut ademés la ventatja d' evitar l' inconvenient que resulta de ser un mateix qui escriu las cartas y qui contesta. Sobre que la Maria y la Adela escriuhen unas cartas que 's veu que s' han de publicar, resulta que no hi há entre ellas aquellas diferencias d' estil que forsosament han d' existir entre duas noyas de tant divers temperament y condició. No sense motiu los novelistas apelan raras vegadas al género epistolar. Quan no hi hagués las dificultats que 'n podriam dir d' estil, hi hauria la capital de que 'l novelista 's veu privat d' un dels recursos que mes efecte produheixen y mes vida donan á la obra, que es lo de poder parlar en temps present

N' Oller sembla haver posat especial empenyo en donar varietat á son llibre procurant que cap de las quatre obretas que 'l componen se semblés á las altres tres; y demostrant aixís que totas las cordas de la lira li responen. Res mes conduhent á aixó que la inclusió de *Los que ho miran y 'ls que hi van* exacta fotografia d' una escena de costums urbanas. Sense desconeixe que hi ha en ell fidelitat, moviment y acció, nos permeterem creure no obstant que aixís com ab quatre baylets ó ab quatre trasplantats lo llibre hauria valgut una mica mes de lo que val, sí las quatre obretas del llibre fossen totas com la de que parlem, hauria valgut una mica menos.

Una observació final que no hem de desdenyar porque acreix la importancia de la obra dins de la nostra literatura. Fins ara teniam molta literatura pagesa y bastanta de menestrala: ab lo llibre den Oller ne tenim de senyora.—J. SARDÀ.



NOVAS



A necrología de D. Francisco Martorell y Peña qu' en lo número anterior publicarem, perteneix al jove y distingit escriptor D. Artur Bofill, que te 'l càrrech de Conservador del museo en l' *Associació d' excursions Catalana*, hont fou llegida.

A Nova-Yorch s' ha organísat una societat coral catalana baix la direcció del entusiasta catalanista, director de nostre benvolgut colega *La Lluanera*, D. Artur Cuyás.

Ha fet molta impressió en una exposició pública de Londres un quadro representant una escena árabe, degut al distingit pintor fill de Reus, Sr. Tapiró.

La societat *Progrés literari*, qu' está composta de joves entusiastas per lo renaixement patri, celebrarà la vetlla del 2 de Mars una sessió literaria dedicada al insigne patrici Pau Claris.

S' ha posat á la venta *La Pinva d' or*, comedia de mágica en quatre actes y en vers, feta per D. Francesch Pelay Briz.

Pera 'l certámen de *Lo Rat-penat* de Valencia, D. J. Climent Lamuela ha ofert com á premi una panoplia ab una fletxa auténtica de las que usavan los ballesters de la guardia del rey D. Jaume I. Aquest premi s' adjudicarà á la mellor memoria en catalá ó castellá: «Estudi y descripció de las armas així ofensivas com defensivas, que s' usavan en los temps á que la fletxa correspon.

Altre drama s' ha estrenat en lo que va de temporada en lo teatro de Novedats, y per la companyia que dirigeix lo Sr. Tutau: *Un manresá del any vuit*, son autor D. A. Ferrer y Codina. En la impossibilitat de judicarho ab l' extensió que mereix, nos concretém á dir en breu resúmen, lo que en ell nos sembla més digne d' elogi y més digne de censura.

Pochs autors posseheixen, com lo Sr. Ferrer y Codina, tantas

condicions oposadas y contrarias; una forsa de concepció dramática tan vigorosa y ardent unida á tanta precipitació y falta de verosimilitut en los recursos de que 's val; tal brillantés de conceptes y fogositat en la expressió dels sentiments, al costat de tals descuits é incorreccions com los que desllueixen son diálech. De sa manera de trassar los caràcters, no 'n parlém; no es sa disposició especial, ni molt menos. Persegueix, lo fet, las situacions, las sorpresas; olvida per complert los personatjes. Semblants qualitats y defectes, s' esplayan sense treba en son últim drama, apareixent ab aquella notable desigualtat que caracterisa l' inspiració del Sr. Ferrer y Codina. La passió culminant de l' obra es la venjansa, pero venjansa implacable, fera sens gradació, sense vacilacions, ni momentáneas generositats. Conduheix al autor á algunas situacions altament commovedoras, pero que serian de millor efecte, si fossin mes hábilment preparadas. Arrastrat per sa propia facundia de concepció no sab detenirse en aquell límit precís que separa 'l drama del melodrama, y en lo tercer acte sobre tot amontona tal cúmulo d' incidents, tots ells tan extraordinaris, que fatigan l' atenció y descubreixen la violència del procediment. Lo drama, á pesar de tot, desperta l' interès y 's fa aplaudir al final de tots los actes; á despit de tants defectes lo poeta conmové, impressiona fortament l' ànima dels espectadors. Nosaltres hauríem volgut veure més aplaudidas algunas escenas, trassadas ab molta justesa; alguns pensaments qu' esmaltan lo diálech, y menos celebrats en cambi altres efectes de relumbró que á nostre judici ofuscan las envejables qualitats que per lo teatro posseix lo Sr. Ferrer y Codina.

En l' Ateneo Barcelonés se celebrá la vetllada necrológica pera honrar la memoria del insigne catalá D. Francisco Martorell y Penya. Després d' un atinat discurs del Vicepresident de la societat, D. Ramon Coll y Pujol, doná lectura de la memoria necrológica son autor D. Salvador Sanpere y Miquel, que impresioná en gran manera al públich; seguí D. Antoni Aulestia ab la lectura d' un altre memoria que revela una vegada més los molts coneixements de son autor sobre la importancia dels museos, y després de llegirse inspiradas poesías dels Srs. Riera, Jaumandreu, Guimerá y Palau (D. Melcior), que repetí la lectura pera complaure al públich entusiasmats, termená la vetllada ab la execussió d' una composició musical del Sr. Rodoreda.

Lo dijous, 27 del mes passat, se celebrá en l' Ateneo libre una sessió dedicada á la memoria del inolvidable Clavé. Obrí la sessió lo Sr. D. Conrat Roure, ab un correcte y elegant discurs que fou molt aplaudit. S' executaren dos pessas musicals, compostas expressament pera semblant festa y degudas á la inspiració dels Srs. Rodoreda y Mayol, als quals felicitém per aquesta nova prova de son talent, aixís com á las Srtas. D.^a Elvira Puig y Passigli, y los senyors Güell, Lupresti, Laporta y Perez, que prengueren part en la vetllada. Aquesta termená ab la execució d' alguns coros del malográt mestre catalá, per la Societat coral *La Euterpense*, y la lectura de varias poesías.

L' *Associació d' excursions catalana* ha dirigit una comunicació al Ajuntament demanant que aculli la idea concebuda per aquesta associació d' alsar un monument á la memoria dels martres catalans Gallifa, Lastortras, Pous y Massana.

L' Ajuntament acordà oficiar á aquesta Corporació manifestantli que havia acullit ab entussiasme lo pensament y que 's servís remetreli un projecte de dit monument, plans y pressupost á fi de contribuir ab la cantitat que puguessen á la realisació de dita obra y obrir baix son patronat una suscripció pública endressada al mateix objecte.

Desitjariam se dugués á cap aquesta obra que prou faltada 's troba Barcelona de monuments que li recordin sos homes ilustres.

A la noticia qu' en lo número anterior donárem, respecte l' aparició de la novela de costums històriques del Sr. Salarich debém atorgirli que son assumpto no 's circunscriu al segle xv sino que pinta costums del segles anteriors, y que anirà precedida d' un prólech del celebrat autor de *La Atlántida*, lo que será un motiu mes pel bon éxit d' aquella nova obra catalana.

Lo docte individuó de la Real Academia de la Historia, D. Francisco Fernandez y Gonzalez, ha descubert y donat á conèixer en aquell centre, en castellá, una *Crónica dels Reys Franchs*, escrita en aràbich y dedicada al príncep de Córdoba (que després maná lo califat ab lo nom de Alhacan ó Alhadem II) per lo prelat espanyol Gotmar II, bisbe de Gerona.

Sobre aquesta interessant nova fa atinades consideracions lo conegut escriptor de la immortal ciutat D. Enrich Claudi Girbal en un article publicat en la Revista de Gerona corresponenta al present mes de Febrer.

SUMARI

ANTONI DE BOFARULL. . .	Diccionari de la llengua catalana. . .	113
LLUIS DOMENECH. . . .	Reforma de Barcelona. . . .	125
JOAQUIM RIERA Y BER-		
TRAN.	Los actors del Teatro Catalá.— Donya Francisca Soler de Ros. —Donya Catarina Mirambell.— Donya Mercé Abella.—Donya Roseta Cazorro.	141
TOMÁS AGUILÓ.	Sa mula y es missatge.	157
FREDERICH RENYÉ. . . .	La veu de la terra.	160
JOAN SARDÁ.	Bibliografia.	162
	Novas.	166